

Geopolitisk dynamik

Ett teoriutvecklande anspråk

Försvarets Högskola: Magisterkurs 60 hp i Statsvetenskap med inriktning mot säkerhetspolitik

Magisteruppsats, 15 hp

Författare: Martin Björk

Handledare: Håkan Edström

Examinator: Charlotte Wagnsson

Ventileringsdatum: 2015-06-04

Abstract

Geopolitical dynamics – A theoretical claim

In the social sciences, geopolitical theory is used in order to analyze states actions and commitments when it comes to foreign policy. This thesis develops a new understanding of geopolitical theory. Firstly, the development and application of geopolitical theory, from its foundations in the early twentieth century to contemporary geopolitical studies is discussed. Secondly a revised understanding of the variables integrated in the concept and how it can be operationalized as an analytical tool is presented and tested empirically.

The critical assessment of the research field of geopolitical theory tells us that six different geopolitical perspectives have been considered the most influential (*room, strategy, power projection, identity, affiliation and governance*) when it comes to analyzing state action. This model is applied as an analytical tool and thus tested on a single case. The case study is an analysis of foreign policy discussions at the state level in Sweden. This has determined how the geopolitical perspectives function in relation to each other as well as presenting the need of new geopolitical perspectives, in order to understand a state's foreign policies actions and commitments.

The case study clearly shows the merits in using geopolitical perspectives and letting them interplay. The most important result, however, is that future studies needs to consider the connections between the six perspectives. The study has confirmed the need of an additional geopolitical perspective (*ideology*). Ideology as a seventh perspective addresses the issue of political intentions among a state's representatives, and in that way helps to explain the dynamic connections between the other six geopolitical perspectives that influence states actions and commitments when it comes to foreign policy.

Keywords: *Theory development, dynamics, foreign policy, geopolitics, geopolitical theoretical perspective, room, strategy, power projection, identity, affiliation, governance, ideology.*

Innehållsförteckning

Kapitel I: Introduktion: En teoretisk världsuppfattning	sid. 1
<i>Syfte och frågeställning</i>	sid. 2
<i>Disposition</i>	sid. 2
Kapitel II: Metodologi: Tillvägagångsätt och empiri	sid. 3
<i>Teoriutvecklande metod – geopolitisk förändring</i>	sid. 3
<i>Metodologisk kvalitativ design och operationalisering</i>	sid. 4
<i>Avgränsning, källor, källanvändning och urval</i>	sid. 6
Kapitel III: Världen i ett geopolitiskt perspektiv – en redogörelse	sid. 9
<i>En tudelad grund – Kjellén och Mackinder</i>	sid. 9
<i>Ett kallt krigs behov och en värld i (geo-)politisk omvälvning – geopolitiska föreställningar</i>	sid. 13
<i>Geopolitiska appliceringsmöjligheter</i>	sid. 18
Kapitel IV: Fallstudie: Geopolitisk förståelse av politisk agitation	sid. 19
<i>Rum</i>	sid. 19
<i>Strategi</i>	sid. 20
<i>Maktprojektion</i>	sid. 21
<i>Identitet</i>	sid. 23
<i>Tillhörighet</i>	sid. 25
<i>Styrning</i>	sid. 27
<i>Ett dynamiskt behov och ett nytt geopolitiskt perspektiv</i>	sid. 30
Kapitel V: Resultat	sid. 36
Bilagor, käll- och litteraturförteckning	sid. 38
<i>Bilagor</i>	sid. 38
<i>Källförteckning</i>	sid. 42
<i>Litteraturförteckning</i>	sid. 42
<i>World Wide Web</i>	sid. 45

Introduktion: En teoretisk världsuppfattning

Theories offer accounts of why things happened, [and how actors act,] and the fact that they offer a wide range of reasons for action reflects the fact that they have very different assumptions.¹

Bakom varje hypotes eller teori finns en föreställning om hur någonting fungerar. Utan en sådan föreställning skulle varje hypotes eller teori vara resultatlös. All forskning formas av olika tillvägagångssätt där betydelsen av hypoteser och teorier är varierande. Denna variation av tillvägagångssätt och användning skapar inte bara en bredd inom de enskilda disciplinerna utan även en djupare förståelse inom ämnet per se.

Forskningen inom internationella relationer (IR) slits mellan mängder av olika teorier och tillvägagångssätt som används för att försöka förstå och förklara både det ”lilla” och ”stora” perspektivet inom den komplexa verklighet där stater, organisationer, och enskilda aktörer agerar.² Genom att applicera en teori på ett empiriskt material, åskådliggör man materialet utifrån den valda teorins föreställning. Detta innebär att man söker efter en typ av information som förklaras av eller svarar mot teorins premisser.³ Att strikt hålla sig inom ett givet teoretisk ramverk kan i många fall ge goda resultat, men det innebär också att man endast utgår ifrån det enskilda teoretiska perspektivet, i många fall utan att ifrågasätta det resultat undersökningen producerat. Detta är i sig inte ett problem men det kan innebära att man missar information som skulle kunna ge en ökad förståelse, till exempel för ett specifikt agerande i en särskild politisk kontext.

Alla teorier har syftet att erbjuda en grund för att analysera forsknings problem och skapa förståelse inom ett visst undersökningsområde.

För att driva forskningen framåt krävs återkommande förändringar av de olika teoretiska perspektiven.⁴ Det måste också gå att ifrågasätta huruvida det är möjligt att inkludera andra perspektiv och sätta teorin i relation till vad teorin ytterligare skulle kunna inkludera. Detta gäller i min mening i allra högsta grad teorier om internationella relationer. Forskningen bör inte begränsas av specifika teoretiska ramverk, eller stanna upp i den politiska samtida kontexten utan alltid sträva efter att vidga olika teoretiska perspektiv i syfte att skapa större och djupare förståelse av staters och politiska aktörers ageranden.

Av alla teoretiska ansatser inom IR-forskning fokuserar föreliggande undersökning på ett teoretiskt ramverk: geopolitik. Utifrån de ovanstående antagandena skall geopolitisk teori sammanfattas i en interrelaterad modell, operationaliseras, appliceras och utvecklas.

¹ Smith 2010 s. 3.

² Gustavsson & Tallberg 2009 s. 23–24, 26–30; Kurki & Wight 2010 s. 16–27.

³ Kurki & Wight 2010 s. 27; Smith 2010 s. 8.

⁴ Kurki & Wight 2010 s. 31–32.

Syfte och frågeställning

Genom en empiriskt grundad fallstudie syftar denna undersökning till att problematisera och utveckla geopolitisk teori och applicering, för att djupare förstå staters utrikespolitiska ageranden och åtaganden. Fallstudien utgör en komparation mellan två politiskt motsatta regeringsbärande partier i Sverige och deras agerande på det utrikespolitiska fältet.

Följande fråga används för att uppnå undersökningens syfte: *Hur kan geopolitiska perspektiv inom forskningsfältet systematiseras och sammanfogas till ett analysverktyg som kan användas för att nå en djupare analys av staters och politiska aktörers internationella ageranden och åtaganden?*

Disposition

Undersökningen är uppdelad i totalt fem kapitel. I kapitel II redogörs för uppsatsens metodologiska val, här tydliggörs även undersökningens avgränsningar och källmaterial. Kapitel III och IV utgör själva kärnan i uppsatsen. I syfte att applicera och utveckla geopolitisk teori kommer här teorins grunder samt en komparativ fallstudie – en stats utrikespolitiska deklamationer – presenteras och diskuteras. Fallstudien ställs även i relation till geopolitisk teoriutveckling. Avslutningsvis, i kapitel V, diskuteras de slutsatser undersökningen har kommit fram till och bidragen till det utomvetenskapliga och inomvetenskapliga området.

Metodologi: Tillvägagångsätt och empiri

Teoriutvecklande metod – geopolitisk förändring

Då undersökningens övergripande syfte är att utveckla geopolitisk teori bör teoriutvecklande metoder diskuteras. Teoriutveckling – och för den delen även begreppet teori – definieras och uppfattas på olika sätt inom den humanistiska forskningen, åsikterna kan även gå isär inom enskilda discipliner.⁵ Inom statsvetenskapen brukar man generellt tala om två typer av teoriutvecklande studier:

Den första aktiviteten går ut på att *bitta* förklaringsfaktorer. Det kan antingen röra sig om att föreslå en *kompletterande* förklaringsfaktor (vi förstår fenomenet Y bättre om vi utöver de sedvanliga faktorerna också tar hänsyn till förklaringsfaktor X), eller att föra fram en *konkurrerande* förklaringsfaktor [...]. Den andra aktiviteten består i att *utveckla kausala mekanismer*. Med den senare ambitionen består uppgiften i att bättre förstå på vilket sätt en given förklaringsfaktor orsakar fenomenet som intresserar oss.⁶

Den valda inriktningen för denna undersökning är att finna *kompletterade* förklaringsfaktorer till den befintliga geopolitiska teorin; vad man ytterligare bör inkludera för att förstå staters handlande. Det berör vilka geopolitiska faktorer som spelar roll i en stats agerande, i vilken kontext, samt att relatera detta till olika geopolitiska värden.

Oavsett vilken form av teoriutveckling man väljer att använda sig av, är det avgörande att ha tydliga avgränsningar och ramar för att kunna täcka den valda teorin och dess utveckling. Om man även väljer att stärka utvecklandet av en teori genom ett empiriskt material, såsom fallstudier, bör dessa ha en tydlig avgränsning och vara relevanta i relation till den valda teorin. Det innebär att ha en tydlig anknytning till vad teorin vill förklara och vad författaren vill utveckla. Fokus vid ett sådant val bör ligga på ett fåtal fall, fördelaktigast endast ett fall, och ett betydande empiriskt material att operationalisera teorin på istället för tvärtom: att ha ett stort antal fall med ett begränsat empiriskt material. Det senare bör användas vid inriktning på teoriprövning snarare än teoriutveckling.⁷ Denna undersöknings val av fall, empiri och avgränsning är anpassat efter dessa rekommendationer och således används endast ett empiriskt fall (vilket beskrivs mer ingående under avsnittet: *Avgränsning, källor, källanvändning och urval*, sid. 6).

Kritiska röster mot tanken om specifik teoriutvecklingsmetod hävdar att alla förklarande studier är teoriutvecklande, samt att det valda empiriska materialet tenderar att vara en på förhand vald

⁵ För övergripande diskussioner angående teori och teoriutveckling se följande: Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012 s. 37–43, 112–115; Tosh 2011 s. 224–225, 229; Teorell & Svensson 2007 s. 43–44, 48–52.

⁶ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012 s. 112.

⁷ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012 s. 112–113.

konstruktion för att finna tänkta orsaksmönster.⁸ För att undvika en sådan kritik och resultat i denna undersökning, är det empiriska materialet i fallstudien valt endast i syfte att spegla en politisk plattform.

I fallstudien studeras utrikesdeklarationer, vilka kan påvisa vad staten ifråga engagerar sig i och vilka intressen staten har på nationell och internationell nivå. Det valda materialet består av utrikespolitiska resonemang. Den empiriska studien syftar till att finna svagheter och brister i den geopolitiska teorin och ger förslag på hur den bör utvecklas och förändras. Detta, för att sedan kunna appliceras i framtida undersökningar på andra stater.

Metodologisk kvalitativ design och operationalisering

Varje studies ämnesinriktning bör innefattas av två övergripande mål: ett utomvetenskapligt och ett inomvetenskapligt. De två målen har två distinkta inriktningar. Det inomvetenskapliga målet innebär en strävan efter att ge ett bidrag till den övriga forskningen på olika sätt, som en vetenskaplig upptäckt, eller en metodologisk eller teoretisk utveckling. Det utomvetenskapliga syftar till att inte enbart leda till en vetenskaplig påbyggnad, utan också bidra med en ökad allmän förståelse.⁹

Denna undersökning, med geopolitisk infallsvinkel, ämnar bidra såväl till det utomvetenskapliga såsom till det inomvetenskapliga målet. Då den geopolitiska teorin – förståelsen av det geopolitiska rummet – handlar om hur stater uppkommer och försvinner, hur stater är uppbyggda, hur världen påverkas av det geografiska läget och hur stater söker politisk kontroll, kan geopolitik ses som en lära som passar in på flera kunskapsområden (såsom historia, statsvetenskap och geografi).¹⁰ En ökad geopolitisk förståelse av omvärlden utgör ett av många viktiga teoretiska angreppssätt för att få en fördjupad kunskap om komplexa och dynamiska politiska spel bakom staters agerande i såväl en nationell som internationell kontext. Utöver detta hoppas undersökningen även kunna driva på utvecklingen inom geopolitisk teori genom att jämföra två politiska partiers utrikesdeklarationer i ett geopolitiskt perspektiv, och på så sätt även bidra till den inomvetenskapliga debatten.

För att genomföra denna undersökning används två typer av kvalitativa metoder. För det första används en textanalys för att diskutera de teoretiska grunderna inom geopolitisk teori och påvisa hur dessa har förändrats. Genom textanalysen kommer nödvändiga verktyg konstrueras – i form av olika perspektiv – och appliceras på fallstudien för att förstå hur geopolitisk teori kan vidareutvecklas, vad som ytterligare kan inkluderas i det geopolitiska rummet och geopolitiska förändringar. Dessa perspektiv utgör även grunden för fallstudiens operationalisering; perspektiven

⁸ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012 s. 113–114.

⁹ Teorell & Svensson 2007 s. 18.

¹⁰ Kjellén 1916; Mackinder 1904.

fungerar som ett analytiskt verktyg och appliceras på fallstudiens empiriska material. Syftet med en sådan konstruktion är att möjliggöra tolkningar av det empiriska materialet utifrån de olika varianterna av geopolitiska infallsvinklar. Detta, för att sedan möjliggöra en vidareutveckling av geopolitisk teorianvändning.

Utöver en kvalitativ textanalys används även en kvalitativ komparativ metod. Den teoretiska undersökningens uppdelning i olika geopolitiska perspektiven bidrar till möjligheten att jämföra två politiska partier ur ett geopolitiskt perspektiv. Den komparativa metoden har inte syftet att försöka generalisera en politisk skillnad, endast att påvisa eventuella unika skillnader mellan de två partierna i det geopolitiska sammanhanget. Användandet av komparativ metod kräver att det empiriska materialet för de båda jämförelseobjekten är likartat; i denna fallstudie kommer de båda aktörerna agera i samma kontext och på samma villkor i det valda empiriska materialet. För att en jämförelse skall kunna genomföras krävs även en tydlig operationalisering och en enhetlig mätmetod. Undersökningens jämförande fallstudie består av att söka efter begrepp som kan kopplas till geopolitisk teori, och eventuella samband mellan jämförelseobjektens geopolitiska uttryck. De båda aktörerna behandlas lika eftersom undersökningen uteslutande söker efter sådana begrepp som kan kategoriseras under respektive geopolitiskt perspektiv.¹¹

Denna systematisering skapar en översiktlig bild av vad geopolitisk teori fokuserar på och hur man kan problematisera dess olika funktioner. De enskilda perspektiven kommer således inte enbart identifiera de redan existerande geopolitiska inriktningarna utan också identifiera vilka ytterligare perspektiv som inte platsar inom det redan existerande geopolitiska ramverket. Utifrån det empiriska materialet blir det då möjligt att konstruera nya perspektiv som i sin tur möjliggör för teoretisk utveckling vilket vidgar det geopolitiska perspektivet – i en nationell och internationell kontext. Perspektiven kan även fungera som en apparatur för att identifiera osynliga och synliga brister inom det geopolitiska ramverket, som exempelvis perspektivens avsaknad av samband mellan varandra. Till undersökningens empiriska del (komparationen) ställs följande två frågor: *Utifrån dessa geopolitiska perspektiv, på vilket sätt skiljer sig partiernas agerande och åtaganden åt? Hur skiljer sig ett partis geopolitiska uppfattning i regeringsställning respektive opposition?*

Valet av en kvalitativt utformad undersökning framför en kvantitativ sådan grundar sig främst på undersökningens teoretiska utvecklingsanspråk. En kvalitativ prägel på undersökningen framhäver kunskap om att tolka textens syfte i dess specifika kontext; att förstå vad de geopolitiska författarna och politiska agitatorerna menar när de analyserar sin omvärld och tar utrikespolitiska ståndpunkter. För att uppnå detta bör texten analyseras och värderas upprepade gånger både i sin helhet och i utvalda delar. Detta kan tydligast beskrivas i tankegången inom hermeneutiken: ”läran

¹¹ Hague, Harrop & Breslin 2000 s. 46, 533–534, 537–538; Mörner 2008 s. 225–228.

om läsning och tolkning.” Där är behovet av en djupare tolkning och förståelse av både det teoretiska ramverket och det empiriska materialet mer framträdande än exempelvis en kvantifiering av olika skiljelinjer och argument. Fokus ligger här på att tolka materialet med hänsyn till den kontext den är producerad och utvärdera hur det är möjligt att utveckla dessa idéer, för att sedan stärka samt driva på den teoretiska utvecklingen inom detta statsvetenskapliga forskningsfält.¹²

Å ena sidan fokuserar undersökningen på en noggrann läsning och tolkning till sin helhet och i specifika delar. Tolkningsprocessen å andra sidan fokuserar på hur man bör förstå textens helhet och dess olika budskap – synliga och osynliga. Man måste även ta hänsyn till aktörerna som ligger bakom texten, i vilket syfte är den producerad, i vilket sammanhang och när. Jag vill dock återigen understryka att det empiriska underlagets huvudfunktion är att utveckla geopolitisk teori och inte att beskriva eller förklara en temporal utveckling.¹³

Angränsning, källor, källanvändning och urval

Alla undersökningar, oavsett nivå, behöver tydliga avgränsningar samt bestå av relevant urval av både material och fall. Detta speglas av att undersökningen skall vara genomförbar i relation till dess omfång. Då detta är en teoriutvecklande undersökning och syftet inte är att försöka generalisera resultaten, är fallstudien avgränsad till endast ett fall: staten Sverige och dess utrikesdeklarationer. Detta material består dels av den svenska regeringens utrikesdeklarationer mellan 1992–2015, och dels av riksdagens största oppositionspartiets inledande utrikespolitiska anföranden i riksdagsdebatter. Dessa primära källor ger möjligheten att tolka svensk utrikespolitik, hur den skall eller bör bedrivas utifrån de två regeringsbärande partierna inom svensk politik, och tolka partiernas egen politiska uppfattning utan revidering eller via teoretisk tolkning av forskare och journalister.¹⁴

Totalt består denna primära källa av 24 utrikespolitiska deklarationer av regeringspartiet och lika många kontraförslag av det största oppositionspartiet, hämtad från Sveriges riksdag. Urvalet och den strikta avgränsningen av de två politiska aktörerna ställs i relation till dess relevans inom den svenska politiken, det vill säga att det är de två regeringsbärande partierna inom svensk politik under denna period: Socialdemokraterna och Moderaterna. Under hela den valda undersökningsperioden har en representant från något av dessa två partier innehaft rollen som Sveriges utrikesminister (se bilaga 1). Båda partierna har också haft betydande inflytande i utrikesutskottet, vare sig partiet suttit i regeringsställning eller i opposition. Utskottet är fördelat på

¹² Bergström & Boréus 2012 s. 30–33 (cit. s. 31); Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012 s. 210–211, 221; Teorell & Svensson 2007 s. 99–101.

¹³ Beckman 2005 s. 19–29; Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012 s. 221–222.

¹⁴ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012 s. 283–284; Tosh 2011 s. 104–105.

det antal mandat varje parti innehar i och med riksdagsvalet. Socialdemokraterna och Moderaterna har haft tre till sju ledamöter av mellan totalt femton och sjutton ledamöter, och vanligtvis innehar de posterna ordförande eller vice ordförande under den valda undersökningsperioden (se bilaga 2). Utrikesutskottet behandlar frågor som berör svensk säkerhetspolitik och förbindelser med andra stater; dess inflytande är av stor vikt för svensk utrikespolitik.¹⁵ Partiernas skilda politiska synsätt på den svenska utrikespolitiken menar jag speglar den sammanställda bilden av Sveriges egna intressen samt dess ageranden, åtaganden och mål i en internationell kontext.

Vill man förstå hur statsmakten använder geopolitiska begrepp och perspektiv i en utrikespolitisk kontext blir utrikespolitiska deklARATIONER användbara och i allra högsta grad centrala. Detta beror dels på att den här typen av deklARATIONER innefattar respektive partis ställningstaganden kring *hela* Sveriges utrikespolitik, dels ger materialet också en övergripande bild av de olika ansvarsområden som ingår i utrikesdepartementets arbetsuppgifter.¹⁶ Geopolitik handlar om hur makthavare ser sin omvärld och därför är den övergripande synen på hela Sveriges utrikespolitik, en generell och större bild över Sveriges visioner, och hur regeringen *tänkt* agera i omvärlden det kommande året sådana aspekter som behöver lyftas fram.¹⁷ Det lilla perspektivet och enskilda delar av politiken blir i det sammanhanget inte lika framträdande. Viktigt för materialvalet är också till vilken publik aktörerna talar. Utrikespolitiska deklARATIONER kommer till i och offentliggörs i en nationell kontext, på den parlamentariska arenan. Det är på denna arena de olika politiska partierna eftersträvar ”att, givet mandatfördelningen, maximera sitt inflytande över de beslut riksdagen fattar.”¹⁸

Det empiriska materialets funktion är att vara ett underlag för att kunna utveckla geopolitisk teori och dess applicering; det skulle som sagt kunna vara vilken stats utrikespolitiska deklARATIONER som helst. Däremot bör det påpekas att just det här empiriska underlaget tillför ytterligare en dimension: det ger möjligheten att dessutom förstå mindre staters geopolitiska beteende, i kontrast till tidigare geopolitisk forskning som traditionellt fokuserat på världens olika regionala eller globala stormakter. Utöver detta används materialet även i den komparativa delundersökningen i syfte att belysa eventuella politiska skillnader i ett geopolitiskt perspektiv, eftersom urvalet aktörer speglar två olika politiska partier inom svensk politik möjliggörs en sådan jämförelse. Det empiriska materialets användning bör ses som ett i allra högsta grad relevant material,¹⁹ då det speglar en stats

¹⁵ SFS 2014:801 – Riksdagsordningen: Kap 7; Sveriges Riksdag – Utskotten & EU-nämnden 2015 Utrikesutskottet; Sveriges Riksdag – Så funkar riksdagen 2015 Ledamöter och tjänstemän, Så arbetar utskotten.

¹⁶ Regeringskansliet - Utrikesdepartementet 2015 Ansvarsområden – ansvarsområdena är följande: Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik, bistånd och utveckling, handel och främjande samt folkrätt och mänskliga rättigheter.

¹⁷ Regeringskansliet – Utrikesdepartementet 2015 Utrikes- och säkerhetspolitik; UtrikesdeklARATIONEN 2015.

¹⁸ Bjereld & Demker 1995 s. 18.

¹⁹ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012 s. 281.

utrikespolitiska vilja och mål, något som i sin tur speglar den traditionella forskningen inom geopolitiken.

Då undersökningens främsta syfte är att studera geopolitik och analysera möjligheten att utveckla geopolitisk teori och dess applicering, är valet av det teoretiska materialet och dess avgränsningar inför den empiriska fallstudien minst lika viktig. För att kunna greppa den teoretiska utvecklingen och användningen av geopolitisk teori, analyseras geopolitikens grundare Rudolf Kjelléns och Sir Halford J. Mackinders texter för att beskriva de klassiska grundkonstruktionerna inom geopolitik. Detta, för att skapa en tydlig bild av ämnet och en djupare förståelse för hur perspektiven har använts och används än idag. Geopolitisk teori under 1900-talet har till stor del präglats av dessa klassiska geopolitiska grunder, och applicerats på den samtida politiska situationen. Under 1900-talets första hälft innebar det en applicering i relation till det rådande politiska systemet av konkurrerande stormakter. Under perioden 1945–1991 applicerades geopolitik i en kontext av Kalla kriget och det då rådande bipolära politiska systemet. Geopolitisk teori har under dessa perioder varit väldigt statisk, och endast genomgått mindre teoretiska förändringar.²⁰ Utöver de klassiska grunderna kommer den teoretiska utvecklingen inom forskningsfältet beskrivas i relation till den empiriska fallstudien, detta innebär geopolitisk användning och utveckling från 1980-talet – Kalla krigets slutskede – och teorins utveckling fram till idag (2015).

Eftersom det geopolitiska forskningsfältet och teoribildningen är betydande, har det teoretiska materialet anpassats till att belysa de generella inriktningarna inom geopolitisk applicering. Det innebär även hur teoriutvecklingen följt med i de politiska omvälvningarna i världen. En rad olika böcker och åtskilliga artiklar som behandlar de olika epokerna och klassiska grunderna inom geopolitisk forskning skall tillsammans utgöra grunden för teoriutvecklingen. Materialet agerar dels vägledande i syfte att förstå geopolitisk användning och teori, dels som underlag för systematisk applicering av geopolitiska perspektiv på det empiriska materialet och möjliggöra en teoretisk utveckling av geopolitisk teori och applicering.

²⁰ Agnew, Mitchell and Toal 2008 s. 187–218; Guzzini 2012 s. 18–35; Häggman 2009 s. 74–109.

Världen i ett geopolitiskt perspektiv – en redogörelse

En tudelad grund – Kjellén och Mackinder

Dagens geopolitiska forskning kan härledas tillbaka till 1900-talets två första decennier. Myntandet av begreppet *geopolitik* kommer från den svenska statsvetaren Rudolf Kjellén (1864–1922), medan den klassiska geografiska beskrivningen av världen där begrepp som *heartland theory* och *sea- and landpower* – som just geopolitiska koncept – är konstruerat av den brittiska geografen Sir Halford J. Mackinder (1861–1947).²¹ Även om båda var verksamma under delvis samma tidsperiod, utvecklades deras idéer oberoende av varandra. Kjellén och Mackinder använde inte varandras kunskaper utan utvecklade egna geopolitiska förklaringar av omvärlden och om staters politiska agerande. Denna tudelning glöms ofta bort; dagens geopolitik är påtagligt präglad av Mackinders teoretiska idéer snarare än Kjelléns. Trots denna fördelning har båda stor betydelse inom geopolitisk forskning. Gemensamt för de båda däremot var att de såg geopolitiken som en tvärvetenskap, där historia, geografi och statsvetenskap alla var centrala delar i deras förklaringar.²²

Den bild af staten, som sålunda möter oss i den omgivande verklighet, är så mycket olik den äldre liberalismens ideal af en stat som endast konserverade rätten, medan individerna skötte framsteget. Vår moderna stat är själf en progressistisk [sic] kraft och af alla den ojämförligt största. Slutsatsen för vår undersökning ger sig nu omedelbart och utan jäf: *statskunskapen måste breda rum för statens egenskap af social och ekonomisk kraft brevid dess egenskap af rättskraft*. Vi kunna icke längre stanna vid motsatsen mellan »Staat» [Staten] och »Gesellschaft» [Samhället], [...] vi måste för statskunskapens räkning söka utgångspunkt, från hvilken detta »Gesellschaft», framstår äfven som ett innehåll i staten, ett nytt element i dess väsen – eller två, om vi särskilja den ekonomisk och den rent social sidan [...] – bredvid rätten.²³

Utöver att behandla staten som en juridisk funktion i dess agerande i nationell så väl som internationell betydelse – såg Kjellén behovet av att behandla stater såsom en konstruktion, där staten bör ställas i relation till samhället, dess befolkning och ekonomiska betydelse.

Denna föreställning kan idag kopplas till det statsvetenskapen behandlar som *konstruktivism* – vars centrala påståenden är att världen består av både materiella och sociala verkligheter, där de sociala konstruktionerna inte kan tas för givna.²⁴ Men Kjellén gick längre än så, han såg på stater som levande organismer i världen, vars konstruktion inom det territoriella området förändrades efter statens behov vilket påverkade staters politiska agerande, genom att analysera staten utifrån fem faktorer: I) Riket, den geografiska betydelsen och uppbyggnaden, II) Rikshushållet, statens ekonomiska resurser och handelspolitik, III) Statsfolket, dess etniska tillhörighet, folklig disciplin

²¹ Häggman 2009 s. 13–23, 32–36.

²² Kjellén 1918; Kjellén 1919a; Mackinder 1904.

²³ Kjellén 1916 s. 13.

²⁴ Eriksson 2009 s. 89–93.

och dess storlek, IV) Folksamhället, samhällets konstruktion och funktion, V) Statsregementet, statens politiska struktur, dess lagar och militära styrka.²⁵ Genom en djupare analys av dessa fem faktorer och genom att placera faktorerna i en internationell kontext förklarar Kjellén det dynamiska spelet mellan nationell och internationell politik,²⁶ något som statsvetenskapen idag hänvisar till som *two-level game theory* – hur det nationella påverkar det internationella.²⁷ Kjellén beskrev det på följande vis:

Den dynamiska politiken fördelar sig nämligen naturligt i utrikes- och inrikespolitik eller mera prägnant *internationell* och *nationell* politik, allt efter som rörelsekraften verkar mellan stater själftva eller mellan intressen inom dem.²⁸

Utöver denna dynamiska verkan mellan det nationella och internationella, använde Kjellén idén om statens levande konstruktion för att förklara staters uppkomst och bortgång – där betydelsen av geografiska områden kunde avgöra en stats överlevnad. Kjellén hänvisade till att det fanns vissa territoriella betydelsefulla områden inom varje land vars stat ej kan vara utan, likväl som det fanns territoriella områden som en stat kan ha råd att förlora. Om de specifika territoriella geografiska områdena skulle ockuperas, skulle det i praktiken innebära att staten upphör att existera som stat; detta innebär däremot inte att staten skulle sluta existera som nation då nationen i hans mening byggde på befolkningens sociala konstruktion om en gemensam nationell föreställningsvärld. Kjellén använder här Polen som ett historiskt exempel, vars statliga konstruktion har uppstått och gått under i omgångar i historien, medan den nationella föreställningen hos befolkningen alltid har överlevt och staten återfått sin existens.²⁹

Den territoriella betydelsen i relation till statens ekonomiska kapacitet och storlek är av stor vikt för en internationell jämförelse, men att endast se till sådana abstrakta egenskaper menar Kjellén är ett misstag. Han menar att vikten av att förstå staters nationella sociala konstruktion och dess teknologiska utveckling i många fall kan vara viktigare än den territoriella storleken och dess ekonomiska kapacitet.³⁰ Denna slutsats är i sig intressant då den delvis påvisar betydelsen av andra faktorer i en internationell jämförelse. Där har istället andra teorier ett problem, såsom *Power Transition Theory* som behandlar staters storlek och ekonomiska och produktiva kapacitet i relation till varandra utan att se till den nationella konstruktionen per se.³¹

²⁵ Kjellén 1918; Kjellén 1919a; Kjellén 1919b.

²⁶ Kjellén 1916 s. 52–53.

²⁷ Putnam 1988 s. 434–435.

²⁸ Kjellén 1918 s. 45.

²⁹ Kjellén 1914 s. 12–13; Kjellén 1916 s. 50, 78–79.

³⁰ Kjellén 1916 s. 66–69.

³¹ Tammen 2000 s. 6–8, 15–20.

Kjelléns geopolitiska föreställning är väldigt omfattande i argumentationen om vad som bör inkluderas vid studerandet av staten och dess relation till sin omgivning. Kjellén framför en tydlig tvärvetenskaplig ansats men med få empiriska källor. För detta kritiserar Kjellén från en del håll för sitt politiska engagemang där vetenskap och politisk vision blandas, och att geopolitiken snarare bör förklaras som en gränsvetenskap mellan statsvetenskap, historia och geografi, och omvänt som en hjälpvetenskap.³²

Möjligheten att skapa ett perspektiv av Kjelléns komplexa geopolitiska föreställning kommer således bestå av tre faktorer som knyter ihop de olika koncepten. De innefattas av vad Kjellén kallar ”den speciella geopolitiken” och består av: *rum*, *gestalt* och *läge*.³³ Den första faktorn *rum* berör historie-politiska motiv, samt nationella frågor om det utrikespolitiska agerandet – vikten av den nationella och internationella dynamiken. Den andra faktorn *gestalt* fokuserar på statens egna territoriella områden som påverkar den utrikespolitiska hållningen, områden som man lägger särskild vikt vid i sitt agiterande. Slutligen *läge* innefattar den territoriella omgivningen, det vill säga statens egen situation och agerande i relation till sin geografiska omgivning – betydelsen av de stater man gränsar till. Varje faktor knyter ihop Kjelléns olika idéer och formar undersökningens första perspektiv: *Geopolitiskt rum*. Mer ingående redogörelser för operationalisering av de olika perspektiven kommer under detta kapitelns sista avsnitt (*Geopolitiska appliceringsmöjligheter*).

Till skillnad från Kjellén, som dels förespråkade vikten av det geografiska men också betydelsen av den konstruktion staten bestod av, fokuserade Mackinder på betydelsen av det geografiska läget i ett större politiskt sammanhang av politisk kontroll där ”[m]änniskan och inte naturen initierar, men naturen i hög grad styr.”³⁴ Mackinders centrala geopolitiska tes fokuserar, i kontrast till Kjellén, enbart på det globala politiska spelet, det vill säga den geografiska betydelsen i en kontext av världspolitisk dominans. Detta grundas på ett strategiskt geografisk tänkande och fokuserar på den position som skulle innebära världsdominans. Det strategiska konceptet beskriver betydelsen av kontinenterna Europa, Asien och Afrika – världssön – och delar upp kontinenterna geografiskt i olika områden utifrån Mackinders geopolitiska förståelse. I denna fördelning utmynnar koncepten om *heartland theory* (för karta se bilaga 3).³⁵

Den geografiska uppdelningen syftar i stort på en kamp om dominans och kontroll. I denna kamp identifieras staterna efter dess geografiska placering som sjö- eller landmakter (*sea- and landpowers*). Denna geografiska identifiering och uppdelning är en kreation av en genomgående historisk analys; hur de olika historiska rikena och imperierna har skapat sin politiska makt utifrån

³² Thernænius 1937 s. 7, 16–17, 75–76.

³³ Kjellén 1918; Kjellén 1919a; Thernænius 1937 s. 28–32.

³⁴ Mackinder 1904 s. 422 (Original: Man and not nature initiates, but nature in large measure controls).

³⁵ Mackinder 1904.

dess egna geografiska föreställning. Den historiska funktionen av att klassificera stater som sjö- eller landmakter skall inte ses som beständigt, då en stat kan gå från att vara en sjömakts till att bli en landmakt och vice versa. Även den strategiska geografiska uppdelningen kan appliceras och studeras utifrån mindre och större regionala perspektiv. Mackinder använder detta för att exempelvis förklara romarikets uppkomst. Romarna agerade efter sin egen geografiska uppfattning om världen, där kärnlandet (*heartland*) kan identifieras som kärnområdet inom det romerska riket (Italien). Här beskriver Mackinder Rom först som en sjömakts som sedan utvecklades till den dominerade politiska makten, och övergår till att vara en landmakt.³⁶

Men huvudsakligen är detta en global geopolitisk ansats, där den geografiska uppdelningen och kampen mellan sjö- och landmakter handlar om kontrollen av och den politiska dominansen över världssön. Den som kontrollerar världssön kommer att besitta såväl majoriteten av världens befolkning som majoriteten av världens alla resurser, och då i praktiken också dominera världen. De dominerade landmakterna identifieras som de stater som finns och verkar inom världssön och specifikt sådana stater i Europa och Asien (den afrikanska kontinenten under denna period var uppdelad i kolonier och i praktiken outvecklade, enligt Mackinders världssyn). Runt om världssön klassificerade Mackinder de amerikanska kontinenterna samt Australien, men även staterna Japan och Storbritannien, på grund av att dessa stater har spelat centrala roller i historien och därför kan separeras från sina tillhörande kontinenter, som de kringliggande sjömakterna.³⁷

Denna uppdelning är något som har använts, och i mindre utsträckning något som fortfarande används, när det handlar om en konkurrens mellan sjö- och landmakter i olika konsultationer om den globala kontrollen. Sjömakternas territoriella kontroll har förhindrat progressiva landmakter att kontrollera hela världssön och på så sätt förhindrat uppkomsten av en global supermakt som, enligt teorin, skulle vara omöjlig att stoppa. Exempel på sådan kamp mellan sjö- och landmakter i historien är Napoleonkrigen, Andra världskriget och senast Kalla kriget.³⁸

Mackinder använder sig av historiska imperier och deras agerande som ett empiriskt underlag för att stärka sin tes om en konkurrens mellan sjö- och landmakter om regional och global dominans. Även betydelsen av den geografiska uppdelningen och dess funktion – huruvida politisk dominans uppstår – är taget utifrån ett historiskt perspektiv. Detta har diskuterats av samtida forskare med Mackinder i en artikel, huruvida detta verkligen överensstämmer med historien och faktiskt kan användas som ett empiriskt underlag. Även Mackinders egna politiska åsikter i den samtida kontexten har debatterats på grund av att denna tes speglar hans oro för det brittiska

³⁶ Mackinder 1904 s. 422–423; Mackinder 1942 s. 39–48.

³⁷ Mackinder 1904 s. 436–437; Mackinder 1942 s. 69.

³⁸ Hee 1998; Häggman 2009 s. 33–35.

imperiet och Rysslands pågående industrialisering och framtida hot mot Storbritannien, eftersom dem kontrollerade – då som nu – det viktiga *heartland*-området.³⁹

Till denna diskussion bör det även nämnas att Mackinder utvecklade sin teori och introducerade ett andra *heartland* söder om Saharaöknen på den afrikanska kontinenten, men han introducerade även andra betydelsefulla geografiska områden inom konceptet världssön. Han publicerade även en geopolitisk föreställning av ett utopiskt perspektiv på världen, baserat på en värld bestående av multipla stater med demokratiska värden som grund för stabilitet och världsfred. En multipolär värld skulle förhindra maktkamp, och världen skulle sträva efter utveckling mot en jämlik fördelning av världens resurser.⁴⁰ Dessa idéer har blivit förbipasserade av forskningsfältet inom geopolitik och man har endast fokuserat på Mackinders geografiska koncept och strategi.

Att kategorisera Mackinders geopolitiska applicering kommer således begränsas till det strategiska behovet – specifika geografiska områden av strategisk relevans för staters internationella ageranden och beslutsfattanden. Detta andra perspektiv kommer alltså att benämnas efter denna Mackinders strategiska betydelse, följaktligen: *Geopolitisk strategi*.

Ett kallt krigs behov och en värld i (geo-)politisk omvälvning – geopolitiska föreställningar

Hur än teorin används och utvecklas är det geografiska fortfarande centralt. På vilket sätt man använder sig av det geografiska, och vad som ingår i det den geografiska appliceringen skiljer sig däremot åt mellan olika geopolitiska teoretiker – detta märks redan i de klassiska grunderna (Kjellén och Mackinders olika applicering av det geografiska).

Den globala geografiska uppdelningen, och betydelsen av kontinenterna Europa och Asien som Mackinder presenterade, har präglat den geopolitiska forskningen då som nu. Geopolitiskt tänkande har i många fall handlat om just geopolitisk strategi, där specifika geografiska områden spelar en central roll som ett underlag till hur olika stater bör agera i en internationell kontext. Zbigniew Brzezinski tillhör en av de främsta på detta område. Hans forskning, likt Mackinder, påvisar betydelsen av den geografiska uppdelningen i både en historisk och samtida kontext. Brzezinskis forskning är baserat på ett globalt perspektiv, främst hur USA bör agera för att bibehålla sin politiska och militära maktposition, men det ställs ofta i perspektiv till specifikt kontinenterna Europa och Asien.⁴¹

I likhet med Brzezinskis och Mackinders strategiska applicering använder Barry Scott Zellen ett geopolitiskt perspektiv för att analysera Arktisområdet och dess resurser i takt med den globala

³⁹ Wilkinson, Holdich, Amery, Hogart and Mackinder 1904.

⁴⁰ Mackinder 1942 s. 182–185.

⁴¹ Brzezinski 1997 s. 3–29, 71–81, 197–208; Brzezinski 2004 s. 1–7.

uppvärmningen.⁴² Zellen visar att geopolitisk strategi är viktigt vare sig det sker utifrån ett globalt perspektiv eller ett regionalt. Generellt är denna forskning präglad av det synsätt som även präglade Mackinders politiska samtid, nämligen att stormakters intressen är centrala i forskningen. Geopolitisk strategi har förändrats, och appliceras idag även på en regional nivå för att beskriva och förstå olika konflikter.⁴³ Den forskning som applicerar det geopolitiska tänkandet som ett strategiskt verktyg för att förklara konflikter, den rådande politiska ordningen och stormakternas agerande placeras därför också under undersökningens andra perspektiv: *Geopolitisk strategi*. Perspektivet grundar sig i Mackinders tänkande kring geopolitisk strategi, vilket har utvecklats av senare forskare.

I en kontext av den strategiska geografiska betydelsen, har den geopolitiska teorin även utvecklat olika teoretiska modeller utifrån hur man jämför och mäter makt mellan stater. Denna applicering sker ofta i relation till den rådande politiska ordningen, men fungerar även som ett verktyg i ett historiskt sammanhang, där de olika imperierna, stormakterna och supermakterna jämförs. Det centrala i denna forskning rör betydelsen av makt – vilka kriterier som innefattar begreppet makt och vad som skall jämföras. Ray S. Cline konstruerade en geopolitisk ekvation⁴⁴ vars olika variabler användes för att beskriva politisk och militär makt. Detta, för att sedan jämföra de rådande maktförhållandena mellan USA och dåvarande Sovjetunionen, samt dess allierade under 1980-talet.⁴⁵ Paul Kennedy å andra sidan fokuserar på två specifika variabler, de ekonomiska och militära. Kennedy analyserar militära konflikter och ekonomiska förändringar i ett historiskt perspektiv och i samband med det geografiska läget för att på så sätt förklara kampen om politisk dominans. Maktperspektivet inom geopolitisk applicering kan även exemplifieras av forskarna Zbigniew Brzezinski, Saul Bernard Cohen och Colin S. Gray som använder detta perspektiv för att förstå de politiska förändringarna i historien och den samtida kontexten.⁴⁶

I likhet med Kjelléns geopolitiska idéer, där statens konstruktion i sig är ett viktigt perspektiv inom den geopolitiska forskningen, har den efterföljande forskningen konstruerat olika verktyg med hjälp av variabler som finns inom staten – det geografiska rummet – för att definiera makt och för att kunna jämföra staters makt sinsemellan. I kontrast till *Power Transition Theory* använder geopolitisk forskning fler variabler för att definiera makt, utöver detta ser man också till det geografiska läget för att förklara staters uppgång och fall. Detta geopolitiska perspektiv, där makt och jämförelse är centrala komponenter kan ett tredje perspektiv skapas och benämnas med

⁴² Zellen 2013 s. 11–26.

⁴³ Flint 2011 s. 133–137.

⁴⁴ Geopolitisk maktekvation: $P = (C+E+M) * (S+W)$ makt är lika med var lands kritiska massa (det vill säga befolkningsmängden och dess territorium) + ekonomisk kapacitet + militär kapacitet * staters strategiska syfte + den nationella viljan.

⁴⁵ Cline 1980 s. 16–23.

⁴⁶ Brzezinski 2012 s. 8–36; Cohen 2003 s. 11–28, 63–91; Gray 1998 s. 175–192; Kennedy 1988.

maktjämförelse i åtanke, och således: *Geopolitisk maktprojektion*. Maktprojektion innebär i det här sammanhanget, mer konkret, specifika antaganden rörande den egna, andra staters och politiska konstellationers territoriella storlek, befolkningsmängd samt ekonomisk och militär kapacitet.

De ovanstående geopolitiska perspektivens betydelse för forskning inom internationella relationer och säkerhet är av stor vikt, men den präglas samtidigt av ett komparativt tänkande inom en politisk världsbild där stormakter, alternativt supermakter, söker politisk dominans och kontroll över viktiga strategiska områden – id est en forskning av sin tid. Att den geopolitiska forskningen förändras och utvecklas i takt med den politiska samtiden kan tydligt exemplifieras med Samuel P. Huntingtons *The Clash of Civilizations*. Huntington beskriver hur staters politiska kamp ersätts av en global indelning efter en väldigt objektiv och abstrakt kulturell uppdelning, utan att ta hänsyn till hur verkligheten faktiskt ser ut.⁴⁷ Denna uppdelning, och en enligt Huntington pågående kamp mellan kulturer, präglas av de politiska och ekonomiska förändringarna efter Kalla kriget som vunnit mark i och med eskalerande etniska konflikter och religiösa terrorattacker. Huntington analyserar detta utifrån en världsbild präglad av avsaknad av en verklighetsanknytning rörande begrepp som kultur, etnicitet, religion och nationalism.

Men denna utveckling har gett upphov till nya perspektiv inom geopolitisk forskning. I takt med den eskalerade globaliseringen och den politiska omvälvningen som uppstod i och med Kalla krigets slut och Sovjetunionens fall 1991, har geopolitisk forskning klivit ett steg tillbaka och inkluderar numera ett identitetstänkande inom geopolitiken. Detta i sig är inget nytt; inom den klassiska geopolitiska forskningen påvisade Kjellén behovet av att se till staters strukturella uppbyggnad. I linje med den samtida rasbetonade forskningen tog han hänsyn till befolkningen och dess struktur i form av etnopolitik, som fokuserar på en stats befolknings etnicitet och specifikt dess egenskaper.⁴⁸ Till skillnad från Kjellén använder dagens forskning, John Agnew, Anssi Passi och Gearóid Ó Tuathail med flera, termen identitet (istället för etnicitet) och ser till den komplexa dynamiken inom stater och regioner där etniska konflikter präglar det politiska samhället. Men även identiteter som politisk tillhörighet, nationalism, kön och religionstillhörighet har blivit en viktig del inom geopolitisk forskning – dess kontext i det geografiska rummet.⁴⁹

Denna teoretiska utveckling är verkligen präglad av sin samtid. Men genom att gå tillbaka till de klassiska grunderna och att förstå staters konstruktion inom det givna geografiska rummet och lyfta fram den komplexa dynamik som präglar den politiska utvecklingen skapar man en ökad förståelse nationellt som internationellt. Denna förändring är nu en central del inom geopolitisk forskning,

⁴⁷ Huntington 1996 s. 26–27.

⁴⁸ Kjellén 1916 s. 76–77.

⁴⁹ Agnew, Mitchell & Toal 2008 s. 251–253; Dittmer & Gray 2010 s. 1666–1667; Dodds 2007 s. 72–95; Flint 2011 s. 96–109, 137–152; Paasi 1998 s. 69; Ó Tuathail 1996 s. 59–61.

och för denna undersökning kommer dynamiken mellan olika identiteter och det geografiska rummet konstrueras till undersökningens fjärde perspektiv: *Geopolitisk identitet*. Detta perspektiv behandlar identiteters dynamiska relation till det geografiska rummet.

Identitetsbegreppet används även som ett politiskt perspektiv. Där har geopolitisk forskning fokuserat på staters utrikespolitiska tillhörighet, och fokuserar på vad enskilda stater väljer att identifiera sig med. Denna forskning utgår från och bygger på den politiska världsbilden under Kalla kriget, där det fanns en tydlig politisk uppdelning. I och med Sovjetunionens politiska sammanbrott 1991 luckrades denna politiska tillhörighet upp och många stater förlorade sin utrikespolitiska identitet när premisserna plötsligen förändrades. Forskare som exempelvis Stefano Guzzini, Thomas Banchoff och Merje Kuus fokuserar på hur europeiska staters identiteter har förändras efter Kalla kriget. I och med denna politiska förändring tappade många existerande konstellationer sin politiska betydelse medan andra ökade, och sedan dess har nya konstellationer tillkommit. Detta har för många stater inneburit att söka skaffa en ny identitet och finna en ny roll och tillhörighet i världspolitiken.⁵⁰

Dessa politiska förändringar har blivit en del av dagens politiska verklighet och utgör en pågående kamp för stater, mellan att föra sin egen utrikespolitiska agenda eller att ansluta sig till och ta hjälp av någon större politisk konstellation för att driva en gemensam agenda. Denna geopolitiska aspekt av staters sökande efter utrikespolitisk tillhörighet lyfter in betydelsen av geopolitiskt agerande i den enskilda statens parlamentariska utrikespolitiska debatt, och är därmed ett självskrivet perspektiv för denna undersökning. Detta femte perspektiv får titeln: *Geopolitisk tillhörighet*.

De två ovanstående perspektiven påvisar en tydlig förändring och utveckling inom geopolitiken: från betoning på en objektiv uppfattning om det geopolitiska rummet till en allt tydligare subjektiv uppfattning. Denna förskjutning mot ett subjektivt perspektiv inom den geopolitiska teorin är en reaktion inom forskningen för att bemöta de politiska förändringarna och den komplexa relationen inom och mellan stater från Sovjetunionens fall till idag, både nationellt och internationellt. I detta ”uppvaknade” har det uppkommit nya geopolitiska förklaringar som ser ett behov av att inkludera och analysera andra perspektiv för att förstå den pågående dynamiska förändringen i världen – både i en historisk och samtida kontext.

Critical geopolitics is not about 'the outside' of the state but about the very construction of boundaries of 'inside' and 'outside,' 'here' and 'there,' the 'domestic' and the 'foreign'.⁵¹

⁵⁰ Banchoff 1999 s. 261–262, 268–270; Guzzini 2012 s. 45–47, 67; Kuus 2002 s. 91–92, 102–105.

⁵¹ Ó Tuathail & Dalby 1998 s. 4.

I denna geopolitiska utveckling sågs det nödvändigt att inkludera en mer subjektiv förståelse av traditionellt använda värden och fler subjektiva värden för att förstå såväl den nationella och som den internationella förändringen. Idén var att om man ville kunna ge förklaringar till staters agerande eller förstå den komplexa bilden inom en konflikt, måste det teoretiska ramverket anpassas efter och inkludera hur olika subjektiva värden påverkar det politiska systemet. En geopolitisk uppfattning enbart baserat på fixerade territoriella värden och politiska konstellationer kan inte längre tas för givet; ett mer subjektivt perspektiv måste appliceras för att förstå sin omgivning.⁵²

Grunderna för denna teoretiska utveckling går att spåra till Kjelléns idéer; för att förstå staten måste man se till dess konstruktion.⁵³ Till skillnad från Kjellén applicerar man nu subjektiva variabler och fokuserar på hur dessa variabler påverkar och förändrar staters agerande i både tid och rum. De territoriella gränserna, ekonomiska resurserna, befolkningen och själva staten är inte längre objektiva och fixerade värden, utan subjektiva variabler i ständig förändring och influerade av varandra. Utöver detta subjektiva tänkande och ett inkluderande av identiteter inom geopolitisk teori fokuserar bland annat John Agnew och Stuart Corbridge på globaliseringens påverkan på det nationella och det internationella planet, och mer specifikt på hur de ekonomiska faktorerna påverkar staters agerande. Fokus för att förstå staters agerande, och hur den hegemoniska dominansen har skiftat i historien kan förklaras utifrån ett subjektivt perspektiv på ekonomiska förändringar och de rådande förhållandena – dess styrning. Stater som i sin tur anpassar sig efter de olika ekonomiska omständigheterna och utnyttjar dessa till sin egen fördel besitter även den politiska makten.⁵⁴ Behovet av att inkludera en subjektiv förståelse av ekonomins påverkan på staters agerande, och som ett verktyg för att förstå staters agerande i relation till sin utrikespolitik bör således också inkluderas i denna undersökning och formar det sjätte geopolitiska perspektivet: *Geopolitisk styrning*.

Denna redogörelse av den geopolitiska teorins grunder och utveckling inkluderar de stora dragen i och förändringar inom teoribildningen. Den ger även en bred bild av hur geopolitisk teori har applicerats och fortfarande appliceras i olika sammanhang, samt hur den har påverkats av sin samtid. Utifrån forskningens olika resonemang har jag kunnat ta fram sex geopolitiska perspektiv (geopolitiskt *rum*, *strategi*, *maktprojektion*, *identitet*, *tillhörighet* och *styrning*) möjliga att applicera och operationalisera på ett empiriskt material i syfte att undersöka om geopolitisk teori inkluderar en enskild stats olika utrikespolitiska aspekter, vilket i sin tur kommer att utnyttjas i en möjlighet att

⁵² Agnew 2002 s. 112; Dalby 2008; Ó Tuathail 1996 s. 59–68.

⁵³ Kjellén 1916 s. 13.

⁵⁴ Agnew & Corbridge 1995 s. 46, 76–77, 100; Agnew 1998 s. 69–85, 120; Nayar 2005 s. 48–60, 259–272.

utveckla den geopolitiska teoribildningen. Under nästföljande rubrik beskrivs hur dessa perspektiv operationaliseras.

Geopolitiska appliceringsmöjligheter

Konstruktionen av de sammanlagt sex ovanstående geopolitiska perspektiven ger en översiktlig bild av det geopolitiska forskningslägets centrala delar och dess applicering över tid. Perspektiven gör det möjligt att föra samman de centrala geopolitiska riktningarna och applicera dem på ett mer koncentrerat och översiktligt sätt i den empiriska undersökningen, utan att i detalj behöva applicera alla de enskilda existerande teoretiska variationerna för att söka utveckla teorin.

Operationaliseringen av de olika perspektiven på fallstudiens empiriska material har en tredelad funktion. Utifrån en kvalitativ textanalys identifieras olika begrepp och sammanhang som i sin tur sorterar det empiriska materialets innehåll in i respektive tillhörande geopolitiska perspektiv. Denna identifiering förhåller sig till varje perspektivs beskrivning, funktion och syfte. En sådan identifiering ger dels en bild av hur geopolitisk teori används samt identifierar eventuella behov av att konstruera nya perspektiv för att komplettera de redan existerande geopolitiska perspektiven. Undersökningens ovan beskrivna sex perspektiv är följande:

- (1) *Geopolitiskt rum*: söker efter dynamiken mellan nationella frågor som berör det utrikespolitiska agerandet, samt egna territoriella områdens betydelse i utrikespolitiken och statens angränsandes relation.
- (2) *Geopolitisk strategi*: söker efter betydelsen av olika territoriella områden och resurser utanför den egna staten i en utrikespolitisk kontext.
- (3) *Geopolitisk maktprojektion*: fokuserar på specifika antaganden rörande den egna, andra staters och politiska konstellationers territoriella storlek, befolkningsmängd samt ekonomisk och militär kapacitet i relation till utrikespolitiskt agerande.
- (4) *Geopolitisk identitet*: berör identitetens dynamiska betydelse i relation till det geografiska rummet i en utrikespolitisk kontext. Identitetsbegreppet innefattar alla möjliga versioner man kan kategorisera grupper av människor i.
- (5) *Geopolitisk tillhörighet*: söker efter statens utrikespolitiska tillhörighet – staten ensamt eller genom politisk konstellation exempelvis Förenta nationerna (FN), Europeiska unionen (EU) och North Atlantic Treaty Organization (NATO).
- (6) *Geopolitisk styrning*: koncentreras till ekonomiska områdens (handel, sanktioner, bistånd och samarbeten) betydelse inom utrikespolitiskt agerande.

Fallstudie: Geopolitisk förståelse av politisk agitation

Rum

Den svenska utrikespolitiken präglas av en tydlig dynamik mellan nationella intressen och internationellt agerande. En engagerad utrikespolitik och internationella åtaganden har både en positiv och negativ inverkan på nationella intressen. Denna politiska dynamik tydliggörs främst genom ett ekonomiskt perspektiv och ett säkerhetspolitiskt perspektiv.

Moderaterna och Socialdemokraterna för en tydlig och likasinnad utrikespolitik utifrån det ekonomiska perspektivet. Frågor rörande ekonomiska samarbeten präglas av ett tydligt nationellt intresse som betonar internationell betydelse.

[Socialdemokraterna:] En naturlig del av vår utrikespolitik är att främja svenska ekonomiska intressen. Ökad export och import stöder tillväxt och sysselsättning, och ökade utländska investeringar ger arbete, kompetens och konkurrenskraft.⁵⁵

[Moderaterna:] Frihandelsprincipen utgör en viktig grundsten för utrikes- och näringspolitiken liksom för den ekonomiska politiken i stort. Sveriges välstånd är baserat på våra företags förmåga att konkurrera på marknader över hela världen.⁵⁶

Detta är återkommande i alla anföranden, och båda partierna betonar vikten av det regionala, där Östersjöområdet utmärker sig, men även den globala kontexten i relation till det svenska medlemskapet i EU.⁵⁷

Skillnaderna partierna sinsemellan tenderar i större utsträckning att handla om att kritisera den sittande regeringen för att man inte engagerar sig tillräckligt i ekonomiska samarbetsfrågor, varken i en regional eller global kontext; dessa områden har en stor betydelse i den svenska ekonomin och för den nationella sysselsättningen på grund av att Sverige är ett ”litet utrikeshandelsberoende land”⁵⁸. Den sammanfattande bilden av partierna är dock att det finns en enhetlig syn på vikten av att föra en drivande ekonomisk utrikespolitik, och att en sådan endast kan ha positiva effekter på de nationella intressena.

Det säkerhetspolitiska perspektivet speglas emellertid av såväl meningsskillnader som likheter. Under perioden 1992–2006 agiterar både Moderaterna och Socialdemokraterna under

⁵⁵ Riksdagstryck 1999/2000:63 s. 6.

⁵⁶ Riksdagstryck 2006/07:60 s. 4.

⁵⁷ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63, 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70; 2014/15:58.

⁵⁸ Riksdagstryck 1993/94:65 s. 2.

regeringsställning⁵⁹ för ett aktivt internationellt deltagande.⁶⁰ I detta sammanhang försvarade Socialdemokraterna det internationella åtagandet återkommande med att man ”står utanför alla militära allianser och att vi har ett betryggande totalförsvar.”⁶¹ Moderaterna å andra sidan agiterade för ett djupare samarbete inom Europa, inom ramarna för Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE), och för ett NATO-medlemskap som skulle säkerställa både de nationella och internationella säkerhetspolitiska åtagandena.⁶²

Moderaterna fortsatte samma typ av agitation i opposition. För att säkerställa den nationella säkerheten och ett aktivt nationellt deltagande borde man enligt Moderaterna fördjupa säkerhetssamarbetet inom EU samt ansöka om ett medlemskap i NATO.⁶³ Socialdemokraterna å andra sidan kritiserade den moderata regeringens omfördelning av försvarsanslagen; att dessa skulle påverka den nationella säkerheten negativt.⁶⁴

I och med Moderaternas maktövertagande och regeringstid 2006–2014 förändrades dock deras bild av hur Sveriges nationella säkerhet skulle hanteras. Moderaterna började förespråka ett mer aktivt internationellt deltagande och ett djupare samarbete med NATO. Men man förespråkade inte längre ett behov av ett NATO-medlemskap, istället skulle den svenska säkerheten säkerställas med den europeiska och nordiska solidaritetsförklaringen.⁶⁵ Detta är något som Socialdemokraterna successivt även kom att ställa sig bakom, med skillnaden att de internationella insatserna främst skulle säkerställas under FN.⁶⁶

Båda partierna betonar dynamiken mellan nationella och internationella intressen. Man har en samsyn inom den ekonomiska politiken om vilken roll den spelar i såväl en nationell som internationell kontext. Utifrån den säkerhetspolitiska kontexten förändrades partiernas syn över tid – säkerhetspolitikens påverkan på den nationella säkerheten – och man har olika uppfattningar om hur de internationella insatserna skall säkerställas.

Strategi

De territoriella områdena bör i en nationell kontext tolkas som det geografiska närområdet – de Nordiska länderna, Baltikum, Ryssland och övriga stater runt Östersjön – och i relation till vilka

⁵⁹ Moderaterna i regeringsställning 1991–1994, samt 2006–2014, Socialdemokraterna i regeringsställning 1994–2006, samt 2014–.

⁶⁰ 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63, 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73.

⁶¹ Riksdagstryck 1994/95:64 s. 2.

⁶² Riksdagstryck 1991/92:70; 1993/94:65.

⁶³ Riksdagstryck 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63, 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73.

⁶⁴ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65.

⁶⁵ Riksdagstryck 2013/14:70.

⁶⁶ Riksdagstryck 1999/2000:63, 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73; 2014/15:58.

politiska samarbeten (Nordiska rådet, Arktiska rådet, Barentsregionen) man är involverad i. Utöver det inkluderas även EU:s och NATO:s utvidgning i detta perspektiv.⁶⁷ Socialdemokraterna och Moderaternas val av specifika territoriella geografiska områden i regeringsställning respektive opposition bör analyseras utifrån två teman: en nationell kontext – intresset i närområdet – samt en internationell kontext: Sveriges internationella åtaganden.

För båda partierna blir landet i sig sekundärt och åtagandet i sig primärt. Detta innebär inte att något parti inte inkluderar alla områden och vikten av dem i en nationell eller internationell kontext, snarare att det mer styrs utifrån den rådande politiska situationen nationellt och internationellt. Moderaterna betonar i större utsträckning Sveriges relation till EU och NATO, medan Socialdemokraterna lägger betoningen på relationen till FN och EU.⁶⁸ I den nationella kontexten betonar Moderaterna i större utsträckning behovet av EU:s utvidgning, men även behovet av NATO och vilken betydelse NATO skulle få för stabiliteten i området. Detta är något som enligt Moderaterna gynnar säkerheten i regionen, och därför skulle NATO vara önskvärt för Sverige att gå med i, men även att det skulle gynna stabiliteten för Rysslands egen del.⁶⁹ Socialdemokraterna betonar å andra sidan mer behovet av regionala samarbeten för stabiliteten. Speciellt nämns relationerna med Baltikum och betydelsen av Ryssland som framtida medlem i World Trade Organization (WTO).⁷⁰

Sveriges arbete som medlem i EU fokuseras tydligt på EU:s kontinuerliga utvidgningsprocess i Europa, till en början gällande länderna i Central- och Östeuropa, och sedan länderna på Balkan, men även en förhoppning om ett framtida turkiskt medlemskap. Områden utanför Europa nämns också, som det transatlantiska samarbetet (USA och Kanada), men även Ryssland och Asien generellt.⁷¹ I den internationella kontexten visar båda partierna ett stort politisk engagemang och skillnaden mellan dem är minimal, men Moderaterna betonar i större utsträckning betydelsen av EU:s utvidgning medan Socialdemokraterna betonar betydelsen av internationellt samarbete.

Maktprojektion

I utrikesdeklarationerna går det att identifiera tre tydliga och återkommande teman i projekteringar av makt: en nationell respektive internationell kontext och en partipolitisk olikhet. Den nationella kontexten präglas av tre olika maktprojektioner, två av dessa är i sin tur isolerade till 1990-talet,

⁶⁷ Se exempelvis Riksdagstryck 1991/92:70; 1996/97:64; 1999/2000:63; 2006/07:60; 2012/13:64.

⁶⁸ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63; 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70; 2014/15:58.

⁶⁹ Se exempelvis Riksdagstryck 1991/92:70; 2006/07:60; 2009/10:76.

⁷⁰ Se exempelvis Riksdagstryck 1994/95:64; 2000/01:62; 2002/03:56.

⁷¹ Se exempelvis Riksdagstryck 1996/97:64; 2000/01:62; 2007/08:63; 2008/09:72; 2014/15:58.

medan den tredje är återkommande och påtaglig fram till regeringsskiftet 2006, i samband med att Moderaterna åter tar makten.

Genom att belysa EU:s ekonomiska potential som ”världens största enhetliga marknad på 380 miljoner människor”⁷² gav den moderata regeringen 1992 ett utrikespolitiskt argument för att påverka den nationella opinionen i positiv riktning till den stundande folkomröstningen 1994 (angående ett svenskt EU-medlemskap). Detta var en uppfattning som delades av den socialdemokratiska oppositionen.⁷³ Men de första åren (1992–1993) präglades också av en nationell oro av det internationella politiska läget i Ryssland. Här använde båda partierna tydliga maktprojektioner för att påvisa för allmänheten vilka säkerhetspolitiska hot de politiska omvälvningarna i Ryssland innebar.⁷⁴ Detta illustreras tydligt av citaten nedan:

[Moderaterna:] I kraft av sin stora befolkning, sitt väldiga territorium och sina omfattande resurser förblir Ryssland en militär stormakt.⁷⁵

[Socialdemokraterna:] En särskild orosfaktor är det förhållande att 600 000 officerare och soldater blev överflödiga i röda armén under 1992. Även om en vredgad militär i kombination med militanta nationalisterna troligen inte kommer att utgöra en utrikespolitiskt aggressiv kraft kan vi inte bortse från denna osäkerhetsfaktor⁷⁶

Den tredje nationella maktprojektion, som även överlappas i ett internationellt sammanhang, är den svenska ställningen till NATO. Man tar även upp behovet av och den internationella förändringen som sker när övriga stater runt Östersjön (utom Finland) så sakteliga går med i NATO, och hur detta kan påverka Sverige som stat. Dokumenten präglas inte av en exakt ekonomisk eller militär jämförelse mellan NATO och Ryssland, men de bakomliggande argumenten pekar på hur stort Ryssland är militärt, och att ett svenskt medlemskap skulle främja fred, säkerhet och stabilitet både för Ryssland och hela Östersjöområdet.⁷⁷ Detta behov av ett medlemskap i NATO som en nödvändighet för Sverige återspeglas emellertid inte av Socialdemokraterna.

Gemensamt för båda partierna vid regeringsmakten, är en påtaglig maktprojektion i den gemensamma styrkan Sverige har fått genom medlemskapet i den Europeiska unionen. Genom att projicera EU:s växande ekonomiska styrka i takt med dess utvidgning, agiterar båda partierna för dess betydelse som en global makt för fred och säkerhet. Partierna använder även maktretorik för

⁷² Riksdagstryck 1991/92:70 s. 2.

⁷³ Riksdagstryck 1991/92:70.

⁷⁴ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67.

⁷⁵ Riksdagstryck 1991/92:70 s. 4.

⁷⁶ Riksdagstryck 1992/93:67 s. 9.

⁷⁷ Riksdagstryck 1991/92:70; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 2002/03:56.

att driva sina egna särintressen, speciellt när man innehar den roterande ordförandeposten åren 2001 och 2009.⁷⁸

Med en starkare union stiger våra och omvärldens förväntningar på ett närvarande, ett kraftfullt och ansvarstagande Europa. För att leva upp till denna förväntan behöver unionen starka och engagerade medlemsstater. Sverige ska tillhöra kärnan i det europeiska samarbetet. Den europeiska utrikespolitiken är vår utrikespolitik.⁷⁹

Moderaterna tar denna projektion så långt att – som citatet ovan illustrerar – den svenska utrikespolitiken upphör och beskrivs tillslut som den europeiska utrikespolitiken. Så långt sträcker sig inte Socialdemokraterna utan bibehåller betoningen på vikten av en egen svensk utrikespolitik: ”Vår [Sveriges] utrikespolitik och vårt EU-ordförandeskap ska verka för en rättvis globalisering”⁸⁰. De använder liksom Moderaterna samma argumentation för att styrka den egna politiken i utrikespolitiska syften, men särskiljer mellan Sverige som stat och Sverige i EU.⁸¹ Socialdemokraterna stärker denna projektion när man även framhäver EU:s militära insatsförmåga med ”60 000 militärer och 5 000 poliser” som skall kunna användas för internationella insatser.⁸²

Båda partierna använder sig av en medveten maktprojektion av EU, dels för att påverka den nationella opinionen men även för att stärka Sveriges utrikespolitiska roll, syften och egna politiska agendor. Moderaterna betonar i allt högre grad EU:s betydelse i regeringsställning än Socialdemokraterna, men å andra sidan lyfter Socialdemokraterna fram EU:s militära kapacitet – något Moderaterna inte framhäver på samma sätt. Båda partierna använder en geopolitisk maktprojektion för att markera den politiska osäkerheten i Ryssland som ett hot mot den nationella och internationella säkerheten. Framför allt Moderaterna använder Ryssland genomgående för att tillskriva en nationell och internationell betydelse av ett NATO-medlemskap, där NATO framställs som den enda makt som kan bemöta Rysslands militära styrka.

Identitet

Användandet av olika identiteter som en del i utrikesdeklarationen är påtaglig och genomgående för varje år. Båda partierna deklarerar vikten av att belysa olika identiteter beroende på sammanhang, situation och vart åt den egna utrikespolitiska agendan strävar. Differensen mellan Moderaterna och Socialdemokraterna i regeringsställning är näst intill obefintlig. Skillnaden dem emellan ligger mer i vad som sker internationellt – konflikter, katastrofer och politiska agendor – som då blir aktuellt att tala om. Två ämnen återkommer nästintill varje år, oavsett regerings- eller

⁷⁸ Riksdagstryck 1996/97:64; 2001/02:68; 2004/05:72; 2006/07:60; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60.

⁷⁹ Riksdagstryck 2010/11:60 s. 1.

⁸⁰ Riksdagstryck 2000/01:62 s. 8.

⁸¹ Riksdagstryck 1996/97:64; 2001/02:68; 2004/05:72; 2010/11:60.

⁸² Riksdagstryck 2001/02:68 (citat s. 5).

oppositionställning. Den första är betydelsen av kvinnor och barns rättigheter, ofta i en global kontext men även till specifika geografiska områden och situationer. Den andra är Israel-Palestinakonflikten, där båda partierna väljer att lyfta fram konflikten och problematiken mellan israeler och palestinier.⁸³

Den avgörande skillnaden mellan partierna i regeringsställning respektive opposition ligger snarare i vad man väljer att illustrera i sitt anförande inom den bestämda tidsramen⁸⁴ för anförandet (se bilaga 1). Generellt för både Socialdemokraterna och Moderaterna är att man i egenskap av regering håller ett anförande som ger en översiktlig bild av regeringens utrikespolitiska mål och agendor. Man belyser vikten av identiteter i relation till ett geografiskt område eller i en kontext av olika ideologiskt präglade frågor. Funktionen av att inkludera olika identiteter är ofta att förstärka ämnets betydelse eller dess komplexitet. Parti i opposition väljer vanligtvis ett par enstaka ämnen att fokusera på, och trycker ofta hårt på betydelsen av någon identitet i relation till det aktuella ämnet.

Både i regeringsställning och opposition används identitet huvudsakligen i en internationell kontext, men det förekommer även i en nationell kontext. Nationellt beskrivs exempelvis implikationen av globaliseringen med dess nationella påverkan i och med ökade strömningar av flyktingar och invandrare:

I Mellanöstern möts de muslimska, judiska och Kristna kulturerna. Också Sverige är i dag ett mångkulturellt samhälle. Europa är en invandrarkontinent och invandrarna är en viktig tillgång för mötet med framtiden. Det kräver att vi överbryggar misstro mellan etniska grupper, kulturer och religioner.⁸⁵

I den internationella kontexten lyfter båda partierna fram olika grupper av människor som utsätts för olika former av politiskt förtryck, på grund av sexuell läggning, liksom etniskt eller religiös tillhörighet.

Religions- och övertygelsefriheten är central i ett öppet samhälle. Det ökade våldet och diskrimineringen av personer som tillhör religiösa minoriteter inger oro och måste motverkas. Det gäller också övergrepp mot personer som tillhör etniska minoriteter och mot hbt-personer.⁸⁶

⁸³ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63, 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70; 2014/15:58.

⁸⁴ SFS 2014:801 – Riksdagsordningen: Kap 6, § 23 Tid för anföranden i en särskilt anordnad debatt. Tillägsbestämmelse 6.23.1 Talmannen bestämmer efter samråd med gruppledarna om tider för anföranden i en särskilt anordnad debatt.

⁸⁵ Riksdagstryck 1994/95:64 s. 7.

⁸⁶ Riksdagstryck 2011/12:70 s. 4 (HBT – homosexuella, bisexuella, transpersoner).

Socialdemokraterna och Moderaterna belyser vikten av att stå upp för ett öppet samhälle där hela befolkningen oavsett tillhörighet skall omfattas av demokratiska rättigheter, och där alla former av politiskt förtryck skall bekämpas. Båda partierna nämner ofta detta i en global geografisk kontext, men även specifika stater kan nämnas i relation till konflikter, men även politiska förändringar som innebär att olika grupper förtrycks av regimen.⁸⁷

Tillhörighet

I likhet med geopolitisk maktprojektion beskrivs den svenska utrikespolitiken i termer av politisk tillhörighet – detta kan innebära ett tydligt svenskt perspektiv, partiideologiskt, eller någon annan aktörs politiska perspektiv. Men vari ligger egentligen denna politiska tillhörighet? Den svenska regeringen beskriver innebörden av utrikespolitik på följande vis:

Utrikespolitik handlar i bred bemärkelse om Sveriges politik gentemot andra länder. [...] Den svenska politiken förs i direkta förbindelser med andra länder men också genom exempelvis EU och FN.⁸⁸

Både Moderaternas och Socialdemokraternas utrikespolitiska ambitioner framförs utifrån ett tydligt partipolitiskt perspektiv, men hur man betonar den svenska utrikespolitiken skiljer partierna åt. På olika sätt präglas partierna dels av önskan om ett starkt svenskt inflytande som skall bidra och styra, men även av en politisk vilja att tillhöra någonting större.⁸⁹

Den socialdemokratiska politiken förs utifrån ett tydligt ideologiskt partipolitiskt perspektiv med ledord och retorik som innefattar alliansfrihet, mänskliga rättigheter, demokrati, nedrustning och ansvar. Centralt i den socialdemokratiska betoningen på den svenska utrikespolitiken är främst en tydlig tillhörighet till FN. Man identifierar sig med dess värderingar och agerar med ett tydligt partipolitiskt perspektiv för att driva igenom egna politiska intressen. I nästan alla socialdemokratiska anföranden som regeringsparti nämns samarbetet och arbetet inom FN före det svenska samarbetet i EU. Även om man väljer att profilera FN före någon annan organisation är den socialdemokratiska utrikespolitiska agendan framför allt präglad av ambitionen att driva svenska intressen genom just större internationella organisationer, såsom FN alternativt EU.⁹⁰

Även om tillhörigheten till FN är central inom den socialdemokratiska utrikespolitiken, påverkas denna FN-betoning av Sveriges åtaganden inom EU. Detta blir väldigt tydligt 2001 då

⁸⁷ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63; 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70; 2014/15:58.

⁸⁸ Regeringskansliet – Utrikesdepartementet 2015 Utrikes- och säkerhetspolitik.

⁸⁹ Riksdagstryck 1992/93:67; 2000/01:62; 2008/09:72; 2010/11:60; 2014/15:58.

⁹⁰ Riksdagstryck 1991/92:70; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73.

Socialdemokraterna i regeringsställning även axlar rollen som ordförande i EU. Dess retorik förändras och man markerar en tydlig svensk tillhörighet där socialdemokratiska ideologiskt präglade ledord spelar en central roll under ordförandeperioden: ”det viktigaste verktyget för Sverige är EU.” Genom sitt ordförandeskap vill man påverka och i grunden förändra den gemensamma europeiska utrikespolitiken.⁹¹ De år Socialdemokraterna befinner sig i opposition⁹² å andra sidan, betonar man en tydlig tillhörighet till FN, men tillhörigheten överskuggas av en retorik präglad av den valda partipolitiska linjen. Man fokuserar i större utsträckning på enskilda ämnen som man tycker att den sittande regeringen skall ta större hänsyn till, och betonar en tydlig svensk tillhörighet.⁹³

I likhet med Socialdemokraterna, utmärkes de moderata utrikespolitiska anförandena av en partipolitisk ideologi och retorik ställd i relation till EU och NATO, och man betonar vikten av ett svenskt medlemskap i båda organisationerna. Det som skiljer Moderaterna från Socialdemokraterna är det senares tillhörighet till FN. Enligt Moderaterna står EU för frihet, stabilitet, frihandel och en säkrad fred i Europa, medan ett svenskt medlemskap i NATO skulle säkerställa det säkerhetspolitiska läget både nationellt, regional och globalt.⁹⁴

Även om man kan finna en tydlig tillhörighet till både EU och NATO i partiets agitation har, för det första, denna bild förändrats över tid och, för det andra, finns det en tydlig skillnad i Moderaternas agerande i regeringsställning och opposition. Åren innan det svenska medlemskapet i EU betonade man i större utsträckning de svenska intressena före de europeiska.⁹⁵ I och med EU-inträdet 1995 och speciellt under Moderaternas andra och tredje period vid makten (2006–2014) ligger betoningen istället på de europeiska intressena i en global kontext. Man agiterar i större utsträckning för den gemensamma europeiska utrikespolitiken än den svenska specifikt, och i en position av regeringsbärare minskar Moderaternas tillhörighet till NATO. Man poängterar fortfarande vikten av ett omfattande samarbete med NATO men man lyfter inte fram ett svenskt medlemskap; det tydliga anspråket om en svensk tillhörighet i NATO kan främst tillskrivas åren 1992–2004.⁹⁶

Likt Socialdemokraterna förändrades Moderaternas retorik i samband med att det europeiska ordförandeskapet roterades. År 2009 var det just Moderaterna som fick axla ordföranderollen.

⁹¹ Riksdagstryck 2000/01:62 (citats s. 1).

⁹² Socialdemokraterna i opposition 1992–1994, 2006–2014.

⁹³ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70.

⁹⁴ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 2006/07:60; 2007/08:63; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70.

⁹⁵ Riksdagstryck 1992/93:67.

⁹⁶ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63; 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70.

Fokus skiftade med detta från en tydlig europeisk tillhörighet till en svensk, där den svenska betydelsen i EU profileras i allt större utsträckning, och regeringens politiska ambition med ordförandeskapet blir centralt.⁹⁷

Utöver de stora organisationerna nämns även betydelsen av Europarådet, Nordiska rådet, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och Unionen för Medelhavet. Men då Sveriges delegationer och ledamöter till dessa väljs gemensamt av riksdagen,⁹⁸ berörs de följaktligen i specifika sammanhang under partiernas olika anföranden och i ett mer redogörande syfte. Även andra samarbeten och organisationer nämns, men likt ovan berörs dessa i specifika sammanhang och ofta i relation till FN, EU eller NATO.⁹⁹

Sammanfattningsvis uppvisar båda partierna likheter och skillnader i sitt agiterande utifrån ett tillhörighetsperspektiv; Socialdemokraterna för fram en tydlig tillhörighet till FN medan Moderaternas främsta tillhörighet är EU – även om behovet av att betona NATO är tydligt förekommande. Likheterna mellan partierna är tydligast i deras roll som EU-ordförande, där båda understryker Sveriges roll i den gemensamma utrikespolitiken. Man framhåller också att den egna partipolitiska politiken skall vara drivande, samt att man vill påverka och forma den framtida (gemensamma) europeiska utrikespolitiken. Även om Moderaterna och Socialdemokraterna påvisar olika tillhörigheter i sina anföranden är framställningens utformning väldigt likt. Som oppositionsparti agiterar både Moderaterna och Socialdemokraterna främst utifrån den egna partipolitiska ideologin i relation till EU, NATO respektive FN.

Styrning

De olika ekonomiska områdena (handel, sanktioner, samarbeten och bistånd) tar stor plats i de olika utrikespolitiska anförandena. Dess användning är en central del i den svenska utrikespolitiken, men också det svenska agerandet i EU:s utrikespolitik.

Partiernas ställningstaganden för handel och i biståndsfrågan utmärkes inte av skillnader, utan av likheter. I regeringsställning betonar båda partierna betydelsen av de olika handelsområdena, och använder dessa i samband med beskrivningar av den rådande internationella situationen och den aktuella politiska dagordningen. Detta innebär att de olika områdena får olika stor plats i respektive anförande, men det finns ingen tydlig hierarkisk skillnad, alltså att partierna skulle betona antingen handel eller bistånd före någon annan. Istället är den valda ordningen och mängden istället relaterad till den internationella situationen och den aktuella politiska dagordningen. Denna likhet

⁹⁷ Riksdagstryck 2008/09:72.

⁹⁸ SFS 2014:801 – Riksdagsordningen: Kap 13 § 18 & 19.

⁹⁹ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63; 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70; 2014/15:58.

återspeglas även i respektive partis oppositionsställning, men här väljer båda partierna att medvetet inte inkludera implikationen av handel i sina anföranden, utan fokuserar på valda partipolitiska ideologiska frågor. Detta medvetna val bör snarast ses i kontext av den tilldelade tidsramen för att framföra sina utrikespolitiska åsikter (se bilaga 1), än en vilja att inte inkludera dessa frågor i den egna partipolitiken.¹⁰⁰ Även om det varken finns större skillnader i mängd eller hur Moderaterna respektive Socialdemokraterna använder sig av de olika handelsområdena i sina anföranden, indikerar de olika områdena vilken betydelse de har för Sverige och EU.

Handel är ett område som har stora implikationer för Sveriges egna intressen och ekonomiska utveckling som enskilt land, men har även stor betydelse för samarbetet inom EU. Moderaterna och Socialdemokraterna engagerar sig starkt för att ratificera regionala (de nordiska länderna och länderna runt Östersjön) såväl som internationella handelsavtal. Man framhäver betydelsen av WTO som en organisation som ”kan bidra till sunda och tydliga spelregler i en globaliserad ekonomi.”¹⁰¹ De transatlantiska förbindelserna mellan USA, Kanada och EU är också av stor betydelse för komma till rätta med den ekonomiska och finansiella kris som bröt ut 2007–2008. En följd av detta är att man nu arbetar för att komma överens om ett frihandelsavtal¹⁰² och skapa världens största frihandelsområde.

Betydelsen av handelsförbindelser och speciellt vikten av avtal om frihandelsområden och tullfrihet med de transatlantiska förbindelserna, är ett område som både Moderaterna och Socialdemokraterna profilerar i relation till EU. Man anser att detta kan leda till en ökad integration mellan EU och övriga världen, för att förbättra den ekonomiska situationen.¹⁰³

Vi vill se mer kraftfulla åtgärder för tillväxt och konkurrenskraft i Europa i dess helhet, som ett komplement till den omedelbara krishanteringen. [...] En starkare europeisk ekonomi är av betydelse främst för Europa självt men stärker också vår trovärdighet som global aktör.¹⁰⁴

Det tredje stora området är betydelsen och användningen av bistånd i den utrikespolitiska kontexten. I likhet med betoningen på handel, fungerar biståndspolitik som ett verktyg inom utrikespolitiken för att driva frågor rörande mänskliga rättigheter, yttrandefrihet och demokratiska värden för att driva på den ekonomiska utvecklingen (införande av marknadsekonomi).

¹⁰⁰ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63; 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70; 2014/15:58.

¹⁰¹ Riksdagstryck 1992/93:67 ; 1993/94:65; 1994/95:64; 1997/98:65; 1998/99:53 (citats s. 7.); 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2006/07:60; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70; 2014/15:58.

¹⁰² Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP).

¹⁰³ Riksdagstryck 1994/95:64; 1997/98:65; 2000/01:62; 2002/03:56; 2005/06:73; 2006/07:60; 2009/10:76; 2012/13:64; 2013/14:70.

¹⁰⁴ Riksdagstryck 2011/12:70 s. 2.

För att stödja utvecklingsländernas deltagande i internationell handel höjer vi det handelsrelaterade biståndet med 30 %. Vi förstärker ett 30-tal ambassader och konsulat med nya tjänster för att främja svenska företag utomlands och bidra till utländska investeringar i Sverige.¹⁰⁵

Biståndet riktas naturligtvis även till akuta situationer som krig, svält och naturkatastrofer.¹⁰⁶ Men man väljer även att fokusera delar av biståndet på stater och regioner som är av stort nationellt ekonomiskt och politiskt intresse. Här förekommer ett tydligt stöd till de baltiska staterna, där regeringen satsar stora pengar på att stabilisera den baltiska ekonomin och att stödja arbetet för ett EU-medlemskap. Ett ökat bistånd till regioner i Afrika och Latinamerika förekommer också, där man skjuter till stora belopp för att utveckla den ekonomiska och den politiska situationen.¹⁰⁷ Bakom dessa beslut ligger naturligtvis nationella politiska och ekonomiska intressen. De ekonomiska stöden till Baltikum kan ses i relation till svenska företag som därmed får företräde till den baltiska marknaden, men här finns även ett politiskt intresse, nämligen att försöka skapa en gemensam politisk syn och allianser för att påverka de gemensamma besluten i EU. De större satsningarna i Afrika och Latinamerika är tydliga; man vill få ekonomiska fördelar och utveckla handeln staterna emellan.

* * *

Utifrån den ovanstående empiriska fallstudien, kan det fastställas att det empiriska materialet går att analyseras utifrån de sex geopolitiska perspektiven. De föreställer sex olika geopolitiska perspektiv på hur den svenska utrikespolitiken framställs av de två regeringsbärande partierna, Socialdemokraterna och Moderaterna, samt påvisar både skillnader och likheter mellan partierna i regeringsställning och opposition. Båda partierna beskriver Sverige och omvärlden utifrån samtliga geopolitiska perspektiv, däremot kan balansen mellan perspektiven variera.

¹⁰⁵ Riksdagstryck 2005/06:73 s. 5–6.

¹⁰⁶ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63; 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70; 2014/15:58.

¹⁰⁷ Riksdagstryck 1994/95:64; 1996/97:64; 1997/98:65; 2001/02:68; 2002/03:56; 2005/06:73; 2006/07:60; 2007/08:63; 2009/10:76.

Ett dynamiskt behov och ett nytt geopolitiskt perspektiv

Att enbart undersöka en stats utrikespolitiska ageranden utifrån enskilda geopolitiska perspektiv som ovanstående fallstudie påvisat, ger emellertid inte en fullständig bild av en stats agerande och åtaganden. Dessa perspektiv är i sig intressanta och påtagliga i materialet, och framhäver enskilda geopolitiska perspektiv som är viktiga för att förstå staters ageranden i olika situationer och politiska sammanhang – vilket i sin tur påverkar statens utrikespolitiska åtaganden. Det är lika tydligt att perspektiven inte kan stå ensamma; genom att inkludera en mer dynamisk användning av de olika perspektiven och analysera dessa i relation till varandra, för att upptäcka eventuella samband perspektiven emellan, kan en bredare förståelse skapas av de enskilda perspektiven. Detta kan också bidra till en mer fullständig förståelse av en stats utrikespolitiska åtaganden och möjliga ageranden.

Ur fallstudiens empiriska material framträder så en ny bild; det är möjligt att påvisa ett tydligt samband mellan de olika perspektiven, där de olika perspektiven i större utsträckning påverkar eller påverkas av de övriga perspektiven.

Utvecklingsländerna måste få bättre möjligheter att sälja sina varor och tjänster, och jordbrukssubventionerna måste minskas radikalt. Fri handel och rättvisa spelregler ger fördelar för alla – för utvecklingsländerna och för vår tillväxt och välfärd. **För att stödja utvecklingsländernas deltagande i internationell handel höjer vi det handelsrelaterade biståndet med 30 %. Vi förstärker ett 30-tal ambassader och konsulat med nya tjänster för att främja svenska företag utomlands och bidra till utländska investeringar i Sverige.** [förf. mark.] Asiens betydelse i världsekonomin fortsätter att öka. Regeringen utvecklar de ekonomiska förbindelserna med länder i regionen. De asiatiska utvecklingsländernas reformarbete och integrering i den globala ekonomin kräver fortsatt stöd. Kinas och Indiens ökade ekonomiska styrka innebär att länderna också förväntas spela en ansvarsfull roll på den globala arenan.¹⁰⁸

I ovanstående citat användes den fetstilade delen under fallstudiens sjätte perspektiv (*styrning*) för att illustrera handelns och biståndets betydelse i utrikespolitiken. Om man inkluderar den övriga texten runt omkring förstärks i citatet sambanden mellan de olika geopolitiska perspektiven, och man får en större förståelse för på vilket sätt den ekonomiska politiken präglar Sveriges utrikespolitiska agerande. I citatet framhävs dels betydelsen av ekonomi, där Sverige proklamerar betydelsen för fri handel och att all handel skall präglas av rättvisa spelregler, men även att man vill främja handeln och höja handelsrelaterat bistånd med 30 procent. Allt detta kan tydligt inkluderas under perspektivet *styrning*. Men citatet påvisar även ett samband med perspektivet *rum*, där ett riktat ekonomiskt bistånd används för att främja svenska intressen internationellt och för att stärka den svenska ekonomin och bidra till utländska investeringar i Sverige. Redan här syns ett tydligt samband mellan perspektiven *styrning* och *rum*. Citatet inkluderar även en tredje perspektiv,

¹⁰⁸ Riksdagstryck 2005/06:73 s. 5–6.

nämnligen *strategi*, vilket blir påtagligt i samband med argument som rör handel och bistånd samt främjandet av ekonomiska förbindelser. Detta ställs i relation till olika territoriella geografiska områden, som exempelvis världens alla ”utvecklingsländer” där regeringen ämnar att öka det ekonomiska biståndet och öppna ett ”30-tal ambassader och konsulat [för att] främja svenska företag utomlands och bidra till utländska investeringar i Sverige”.¹⁰⁹ Utöver detta nämns även Asien som en betydelsefull del i den globala ekonomin, däribland länderna Kina och Indien.

Detta påvisar att det finns olika samband mellan de geopolitiska perspektiven, och att man måste ställa dessa i relation till varandra. Den ovanstående illustrationen visar tydligt att man inte kan se, eller för den delen tolka, den svenska biståndspolitikens endast som ett välgörande projekt. Statens agerande påverkas av nationella intressen, vilket i sin tur påverkar vad (eller var) biståndet riktas till. Självfallet bistår den svenska staten med katastrofbistånd till akuta humanitära situationer och partierna belyser betydelsen av detta,¹¹⁰ men det går inte att bortse från att biståndspolitikens även präglas av nationella särintressen. Detta är något som framgår tydligt av både Socialdemokraterna och Moderaterna i deras utrikespolitiska anföranden. Detta är inte unikt för biståndskontexten utan ständigt återkommande i anföranden gällande handelsrelaterade frågor, frihandel och ekonomiska samarbeten. Dessa ställs i relation till specifika stater, regioner och politiska samarbeten (*strategi*), samt i relation till nationella intressen (*rum*) och dess påverkan på den nationella ekonomin.¹¹¹

Likande samband kan identifieras mellan alla sex geopolitiska perspektiv, men de återkommande sambanden i relation till de övriga perspektiven är *rum* och *strategi*. Detta är i sig inte konstigt då *rum* innefattas av en dynamik som berör nationella frågor i den utrikespolitiska kontexten, och *strategi* belyser viktiga territoriella områden. Sådana samband syns här tydligt i relation till *maktprojektion*, där både Socialdemokraterna och Moderaterna dels belyser den ryska hotbilden gentemot Sverige, och dels lyfter fram EU:s internationella styrka. På liknande sätt belyser partierna nationella intressen genom en kombination av maktprojektion och rum- och strategiperspektiven; nationellt påverkar det ryska hotet (*strategi*) den svenska säkerhetspolitiken och försvarspolitikens (*rum*), medan Sveriges medlemskap i den Europeiska unionen (*strategi*) används för att förstärka den svenska styrkan (*maktprojektion*). Dessa samband avspeglas även under *tillhörighet*, där båda partierna identifierar sig med FN, EU och NATO. Även här finns det kopplingar som berör nationella intressen och man pekar tydligt på specifika territoriella områden.¹¹²

¹⁰⁹ Riksdagstryck 2005/06:73 s. 5–6.

¹¹⁰ Se exempelvis Riksdagstryck 1993/94:65; 2004/05:72; 2005/06:73; 2009/10:76.

¹¹¹ Se exempelvis Riksdagstryck 1994/95:64; 1997/98:65; 2000/01:62; 2002/03:56; 2005/06:73; 2006/07:60; 2009/10:76; 2012/13:64; 2013/14:70.

¹¹² Se exempelvis Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1997/98:65; 1998/99:53; 2001/02:68; 2004/05:72; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60..

Genom att inkludera en tydligare dynamik mellan de olika geopolitiska perspektiven, belyses de olika situationerna, problemen och förutsättningarna i en större kontext. Endast utifrån ett sådant dynamiskt perspektiv går det att skapa en fullständig bild av staters utrikespolitiska ageranden och åtaganden. En sådan dynamik kan också betona de bakomliggande faktorerna, som påverkar statens faktiska agerande. Detta framkommer tydligt under *styrning*, där de riktade ekonomiska bistånden inte bara syftar till att hjälpa det utvalda området, utan att även främja den egna (svenska) ekonomin. Liknade mönster kommer även fram under *identitet* där partierna belyser specifika grupper och problem i relation till den egna staten och samhället. Vad man väljer att belysa är grundat i ett större sammanhang. I fallstudiens empiriska material finns det tydliga samband mellan de olika perspektiven, och statens utrikespolitiska agerande är tydlig format av nationella intressen.¹¹³

Den fetstilade delen av följande citat användes i fallstudien för att belysa perspektivet *identitet*, men genom att inkludera ett par meningar till och återigen analysera detta i relation till de övriga perspektiven framkommer en annan bild. Även identitetsperspektivet uppvisar tydliga samband med andra perspektiv:

Mellanöstern möts de muslimska, judiska och kristna kulturerna. Också Sverige är i dag ett mångkulturellt samhälle. Europa är en invandrarkontinent och invandrarna är en viktig tillgång för mötet med framtiden. Det kräver att vi överbryggar misstro mellan etniska grupper, kulturer och religioner. [förf. mark.] Inte minst i relationen till islam är i dag det svenska och västerländska samhället fullt av fördomar och okunskap. Det extrema inom islam tas av många för allmängiltigt. Europas politiska ledare har ett stort ansvar för att fördomar inte utvecklas till intolerans och konfrontation. I den andan initierar regeringen under året möten för att skapa större förståelse för muslimsk kultur och islam i Europa samt för en europeisk och kristen kultur i den muslimska världen.¹¹⁴

I citatet framkommer det tydligt olika identiteter (muslimer, judar, kristna och invandrare) som ställs i relation till Europa och Mellanöstern (*strategi*), men även Sverige och det svenska samhället inkluderas, och man påpekar att invandring är en viktig tillgång för framtiden (*rum*). Betoningen i detta anförande ligger förvisso på de olika identiteterna och problem mellan olika grupper, men i resonemanget ställs identiteterna i relation till både Europa, Mellanöstern och Sverige, och även hur problemen skall bemötas i framtiden samt vilken betydelse dessa identiteter spelar i samhället.

En dynamik mellan de olika geopolitiska perspektiven påvisas i de ovanstående illustrationerna ur fallstudien. Men fallstudien bestod även av en komparation mellan två politiska aktörer, och

¹¹³ Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 1993/94:65; 1994/95:64; 1995/96:55; 1996/97:64; 1997/98:65; 1998/99:53; 1999/2000:63, 2000/01:62; 2001/02:68; 2002/03:56; 2003/04:67; 2004/05:72; 2005/06:73; 2006/07:60; 2007/08:63; 2008/09:72; 2009/10:76; 2010/11:60; 2011/12:70; 2012/13:64; 2013/14:70; 2014/15:58.

¹¹⁴ Riksdagstryck 1994/95:64 s. 7–8.

denna komparation visar att perspektiven i sin tur påverkas av de två politiska aktörerna och deras partipolitiska ideologier. För att då komplettera de hittills analyserade geopolitiska perspektiven bör de sex existerande perspektiven kompletteras med ytterligare ett geopolitiskt perspektiv som kan hjälpa till att beskriva dessa dynamiska samband. Detta perspektiv består av de aktörer som företräder staten, eller mer specifikt den bakomliggande ideologin utifrån vilken aktörerna agerar. Således kan ett sjunde geopolitiskt perspektiv skapas, och benämnas: *Ideologi*. Utöver att ställa de olika perspektiven i relation till varandra skulle ett inkluderande av *ideologi* dessutom förklara hur statens företrädare väljer att förhålla sig till utrikespolitiska ageranden och åtaganden. Det sjunde perspektivet kompletterar de övriga geopolitiska perspektiven som var för sig annars belyser specifika delar av utrikespolitiken utan att sätta det i ett större politiskt sammanhang.

Vad skall då identifieras som *ideologi*? Utifrån fallstudiens empiriska material framträder aktörernas olika partipolitiska åsikter, detta kan identifieras som en höger, vänster eller liberalistisk partipolitisk ideologi utifrån en demokratisk värdegrund. Dessa partipolitiska värderingar påverkar således aktörernas ställningstaganden och åtaganden i de utrikespolitiska anförandena, och således även statens utrikespolitiska agerande. Men detta är endast utifrån denna fallstudiens givna kontext. *Ideologi* bör definieras utifrån vilken identitet aktören har, som i den här kontexten är de politiska aktörerna som styr staten, och i vilken sammanhang, det vill säga undersökningsperioden.

Genom att lägga till *ideologi* som ett sjunde perspektiv är det möjligt att förklara statens agerande utifrån de enskilda politiska aktörernas utrikespolitiska visioner. *Ideologi* fungerar emellertid också som ett kompletterande perspektiv för att fördjupa förståelsen kring de olika geopolitiska perspektivens dynamiska samband. Detta illustreras i följande citat:

Vi delar vår europeiska identitet med våra grannar österut. EU:s östliga partnerskap bygger på visionen om att de östeuropeiska partnerländerna en dag ska kunna delta fullt ut i det europeiska samarbetet. Vi har alla att tjäna på ökad rörlighet, ökad handel och gränsöverskridande samverkan. Men ett EU-närmande innebär också att demokratiska principer, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer måste respekteras. I Georgien och Moldavien ser vi tydliga framsteg. I Vitryssland, däremot, fortsätter de grova kränkningarna av de mänskliga rättigheterna. Sverige är drivande för kraftfulla europeiska åtgärder mot regimen, samtidigt som vi stärker stödet till landets demokratiska krafter. Även Ukraina har under det senaste året agerat på ett sätt som gör att landets respekt för rättsstatens principer måste ifrågasättas. Sverige kommer därför att se över inriktningen på sitt bistånd.¹¹⁵

Utifrån detta citat går det att urskilja perspektiv tillhörande *identitet*, *tillhörighet*, *styrning*, *strategi*, *rum* och *ideologi*. Moderaterna (aktören i detta fall) pratar om en gemensam *identitet* – i detta fall den europeiska befolkningen som en enhetlig identitet. Man uttrycker också en tydlig politisk *tillhörighet* gentemot den Europeiska Unionen och dess gemenskap. Detta är något som går i linje med den

¹¹⁵ Riksdagstryck 2011/12:70 s. 4–5.

partipolitiska ideologin, där man framhäver en gemensam europeisk *identitet* och *tillhörighet*, framför en specifik svensk *identitet* och *tillhörighet*. I denna kontext understryks även de ekonomiska fördelarna (*styrning* och *rum*) denna gemenskap har gett, ”[v]i har alla att tjäna på ökad rörlighet, ökad, handel och gränsöverskridande samverkan.”¹¹⁶ I relation till dessa samband pekar Moderaterna på vikten av ”demokratiska principer, mänskliga rättigheter och [att] rättsstatens principer måste respekteras.”¹¹⁷ I detta sammanhang framträder undersökningens ideologiperspektiv; Moderaterna betonar vikten av demokratiska värden, behovet av mänskliga rättigheter och rättsstatsens auktoritet. Detta är i linje med vad Moderaterna, utifrån det empiriska materialet, framhåller som viktiga delar av den egna partipolitiska ideologin, och något som är återkommande i deras utrikespolitiska anföranden.¹¹⁸ Fortsättningen av citatet påvisar sedan tydliga samband mellan *ideologi*, *strategi* och *styrning*, där man betonar vikten av ideologiska värden i relation till specifika stater (*strategi*). Här inkluderas även hur biståndet (*styrning*) skall användas för att främja demokratiska värden och mänskliga rättigheter (*ideologi*).

Som ett ytterligare geopolitisk perspektiv binder *ideologi* således samman de övriga sex geopolitiska perspektiven, och skapar en djupare förståelse av varför statsmaktens representanter agerar som den gör. Tillsammans med de övriga perspektiven framträder en fullständig bild av den svenska statens agerande och politiska åtaganden i den utrikespolitiska kontexten.

Yttrar sig denna dynamik i den tidigare forskningen? En tillbakablick på den tidigare forskningen visar att en viss dynamik har applicerats när man inkluderar flera perspektiv och placerar det i en större kontext. Men den tidigare forskningen tenderar i större utsträckningen att inte inkludera alla geopolitiska perspektiv, och betoningen läggs främst på enskilda perspektiv. Exempel på detta kan ses i Brzezinskis geopolitiska forskning där perspektiven *rum* och *strategi* är de mest påtagliga. Brzezinski analyserar USA:s utrikespolitiska roll och hur man bör agera för att bibehålla sin politiska och militära dominans. Liknade forskning kan ses hos Cline, där perspektiven *maktprojektion* och *strategi* ställs i relation till varandra i en global kontext. Geopolitisk forskning som fokuserar på betydelsen av ekonomi betonar dynamiken mellan *styrning* och *rum* (Agnew och Ó Tuathail). Liknade dynamik finner man angående staters politiska *tillhörighet* eller via betydelsen av olika *identiteter* där *rum* kan vara inkluderat (Guzzini, Passi och Kuss).¹¹⁹

Problematiken inom den tidigare forskningen är att man inte inkluderar samtliga geopolitiska perspektiv, och i de fall där det förekommer en dynamik betonar man i slutändan främst ett enskilt perspektiv över andra. Utöver detta inkluderas aldrig det politiska perspektivet bland en stats

¹¹⁶ Riksdagstryck 2011/12:70 s. 4.

¹¹⁷ Riksdagstryck 2011/12:70 s. 4.

¹¹⁸ Se exempelvis Riksdagstryck 1991/92:70; 1992/93:67; 2004/05:72; 2006/07:60; 2012/13:64; 2013/14:70.

¹¹⁹ Agnew & Corbridge 1995; Agnew 1998; Brzezinski 1997; Brzezinski 2012; Cline 1980; Guzzini 2012; Kuss 2002; Passi 1998; Ó Tuathail 1996.

företrädare (*ideologi*). Aktören definieras istället som staten och används som ett samlat begrepp, där staten agerar till skillnad från de politiska aktörerna bakom staten. I och med detta tar den tidigare forskningen inte heller hänsyn till hur den politiska makten bakom förändras inom undersökningsperioden. Skulle man istället applicera det geopolitiska ramverket utifrån ett dynamiskt perspektiv, där alla sju geopolitiska perspektiv inkluderas i analysen, skulle en sådan forskning skapa en djupare förståelse och förklaring av geopolitiska företeelser, och i större utsträckning belysa de bakomliggande faktorerna till staters agerande. Denna uppsättning analytiska verktyg för en geopolitisk analys, mina tillägg inkluderade, kan på så vis anpassas till den nuvarande komplexa politiska verklighet inom internationella relationer.

Resultat

Geopolitisk teori syftar till att förstå och förklara staters agerande i en nationell och internationell kontext. Inom geopolitisk forskning har olika uppfattningar varit rådande om vad som bör inkluderas i konstruktionen av det geopolitiska rummet – det vill säga det teoretiska ramverket. Syftet med denna undersökning har varit att samla dessa perspektiv och undersöka behovet av vidare teoretisk utveckling inom forskningsfältet. Den här undersökningen har resulterat i ett nytt analytiskt redskap för geopolitisk teori.

Geopolitisk forskning har förändrats från att använda tydliga objektiva geopolitiska värden till fokus på en mer subjektiv konstruktion av det geopolitiska rummet. Denna teoretiska utveckling har undersökningen systematiserat och presenterat som sex geopolitiska perspektiv som aktörer använder för att begripliggöra internationella relationer (*rum*, *strategi*, *maktprojektion*, *identitet*, *tillhörighet* och *styrning*). Denna modell har sedan operationaliserats i en fallstudie. Fallstudien utgick från svenska politiska företrädares utrikesdeklarationer mellan år 1992 och 2015. Här har regeringar såväl som det ledande oppositionspartiet studerats. Under perioden var det Socialdemokraterna och Moderaterna som omväxlande hade dessa positioner i svensk politik. Undersökningen har konstaterat att de utrikespolitiska anförandena av såväl Moderaterna som Socialdemokraterna inkluderar samtliga sex geopolitiska perspektiv. Således har en djupare och fullständig geopolitisk analys av en stats internationella ageranden och åtaganden kunnat åstadkommas.

Fallstudiens komparativa undersökningsdel påvisar både likheter och skillnader mellan Socialdemokraterna och Moderaterna utifrån de olika geopolitiska perspektiven. Tydligast framträder ändå likheterna mellan partierna, både i regeringsställning och i opposition, där de olika geopolitiska perspektiven kommer fram genom partiernas anföranden och där olika perspektiv placeras i relation till varandra. Det har däremot blivit tydligt att partiernas skilda partipolitiska ideologier påverkar hur man argumenterar inom utrikespolitiken.

Skillnader påvisas genom vad Moderaterna och Socialdemokraterna väljer att identifiera som sin politiska *tillhörighet*. Moderaterna lyfter främst fram EU och NATO, medan Socialdemokraterna prioriterar en tillhörighet till FN framför EU. Fallstudien konstaterar emellertid att båda partierna i just rollen som ordförandeland i EU främst framhäver en svensk *tillhörighet*. Partierna skiljer sig även åt i den säkerhetspolitiska kontexten, inom perspektivet *rum*; Moderaterna framhåller betydelsen av ett NATO-samarbete, både nationellt och internationellt, medan Socialdemokraterna främst ser till de egna försvarsmöjligheterna i nationellt och regionalt samarbete samt framhäver ett tydligt FN-orienterat internationellt agerande. Undersökningen finner även mindre skillnader

under *maktprojektion*, där Socialdemokraterna framhåller EU:s militära kapacitet utöver den gemensamma maktprojektion av EU:s ekonomiska kapacitet och befolkningsmängd.

Undersökningen understryker, för det första, behovet av att beakta alla de olika perspektiven för att konstruera en fullständig bild av staters ageranden och åtaganden. Undersökningen finner tydliga samband mellan de olika geopolitiska perspektiven, där de i hög grad påverkar varandra och tillsammans bidrar till att förstå staters ageranden och åtaganden i den nationella såsom den internationella kontexten. Detta skiljer undersökningen från den tidigare forskningen som i större utsträckning endast tillämpar mindre dynamiska samband i sina studier, varav den tidigare forskningen dessutom främst betonar enskilda geopolitiska perspektiv..

Undersökningen påvisar, för det andra, behovet av ytterligare ett geopolitiskt perspektiv (*ideologi*). Ideologi tillför därmed en ytterligare aspekt av geopolitisk applicering och ger en mer fullständig bild av en stats utrikespolitiska ageranden och åtaganden. Ideologiperspektivet bör inkluderas i det geopolitiska rummet då denna lyfter fram de politiska aktörerna bakom staten, och deras ideologiska påverkan i en stats utrikespolitiska ageranden och åtaganden. Detta skiljer undersökningen från den tidigare forskningen, som inte har lyft fram de politiska aktörerna som representanter för staten, utan istället beskriver staten som en statisk aktör.

Sammantaget har undersökningen utifrån det empiriska materialet och den tidigare geopolitiska forskningen påvisat att det finns ett behov av en vidare utveckling av geopolitisk teori. Undersökningen påvisar behovet av att inkludera en större dynamisk metodologisk applicering av geopolitisk teori baserat på det nya analytiska verktyget framtaget genom undersökningen. Detta kan leda till att man i större utsträckning lyckas belysa de olika perspektiv som binder samman den geopolitiska forskningen. Undersökningen har även introducerat ytterligare ett geopolitiskt perspektiv genom att föreslå användningen av ideologi. På detta sätt har undersökningen bidragit till det inomvetenskapliga kriteriet, men undersökningen har även bidragit till det utomvetenskapliga kriteriet genom att med en tydlig teoretisk utveckling bidra till ökad allmän förståelse av hur olika perspektiv samspelar, vilket hjälper oss att förstå en stats utrikespolitiska ageranden och åtaganden. Ideologiperspektivet fördjupar en sådan analys genom att inte bara inkludera utan även analysera en stats politiska aktörer.

Undersökningens framtagna analysverktyg samt introduceringen av ett ytterligare geopolitiskt perspektiv (*ideologi*) bör emellertid prövas i framtida undersökningar, på ytterligare empiriska fall, i syfte att styrka reliabiliteten i det nya teoretiska ramverket. Ytterligare studier behövs för att bekräfta undersökningens teoriutvecklande anspråk och resultera i en fullständig teoriutveckling.

Bilagor och litteraturförteckning

Bilagor

Bilaga (1) Utrikespolitiska deklARATIONER och anföRANDEN 1992–2015

År:	AnföRandeordning, namn, parti och lÄngd i minuter:
1992	Anf (2); Utrikesminister Margareta Af Ugglas, Moderaterna (30min) Anf (3); Pierre Schori, Socialdemokraterna (20min)
1993	Anf (2); Utrikesminister Margareta Af Ugglas, Moderaterna (30min) Anf (3); Pierre Schori, Socialdemokraterna (20min)
1994	Anf (1); Utrikesminister Margareta Af Ugglas, Moderaterna (30min) Anf (2); Pierre Schori, Socialdemokraterna (20min)
1995	Anf (2); Utrikesminister Lena Hjelm-Wallén, Socialdemokraterna (30min) Anf (3); Carl Bildt, Moderaterna (15min)
1996	Anf (1); Utrikesminister Lena Hjelm-Wallén, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Göran Lennmarker, Moderaterna (15min)
1997	Anf (1); Utrikesminister Lena Hjelm-Wallén, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Göran Lennmarker, Moderaterna (15min)
1998	Anf (1); Utrikesminister Lena Hjelm-Wallén, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Göran Lennmarker, Moderaterna (15min)
1999	Anf (1); Utrikesminister Anna Lindh, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Göran Lennmarker, Moderaterna (15min)
2000	Anf (1); Utrikesminister Anna Lindh, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Göran Lennmarker, Moderaterna (15min)
2001	Anf (1); Utrikesminister Anna Lindh, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Bo Lundgren, Moderaterna (15min)
2002	Anf (1); Utrikesminister Anna Lindh, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Bo Lundgren, Moderaterna (15min)
2003	Anf (1); Utrikesminister Anna Lindh, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Bo Lundgren, Moderaterna (15min)
2004	Anf (1); Utrikesminister Laila Freivalds, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Gunilla Carlsson, Moderaterna (15min)
2005	Anf (1); Utrikesminister Laila Freivalds, Socialdemokraterna (30min) Anf (2); Gunilla Carlsson, Moderaterna (15min)
2006	Anf (1); Utrikesminister Laila Freivalds, Socialdemokraterna (30min)

	Anf (2); Gunilla Carlsson, Moderaterna (15min)
2007	Anf (2); Utrikesminister Carl Bildt, Moderaterna (30min) Anf (3); Urban Ahlin, Socialdemokraterna (12min)
2008	Anf (2); Utrikesminister Carl Bildt, Moderaterna (30min) Anf (3); Urban Ahlin, Socialdemokraterna (12min)
2009	Anf (2); Utrikesminister Carl Bildt, Moderaterna (30min) Anf (3); Urban Ahlin, Socialdemokraterna (12min)
2010	Anf (1); Utrikesminister Carl Bildt, Moderaterna (30min) Anf (2); Urban Ahlin, Socialdemokraterna (12min)
2011	Anf (2); Utrikesminister Carl Bildt, Moderaterna (30min) Anf (3); Urban Ahlin, Socialdemokraterna (12min)
2012	Anf (2); Utrikesminister Carl Bildt, Moderaterna (30min) Anf (3); Urban Ahlin, Socialdemokraterna (12min)
2013	Anf (2); Utrikesminister Carl Bildt, Moderaterna (30min) Anf (3); Urban Ahlin, Socialdemokraterna (12min)
2014	Anf (2); Utrikesminister Carl Bildt, Moderaterna (30min) Anf (3); Urban Ahlin, Socialdemokraterna (12min)
2015	Anf (2); Utrikesminister Margot Wallström, Socialdemokraterna (20min) Anf (3); Karin Enström, Moderaterna (8min)

Källa: Sveriges Riksdag – Talarlista 1992–2015; Riksdagstryck Utrikespolitisk debatt mellan 1992–2015.

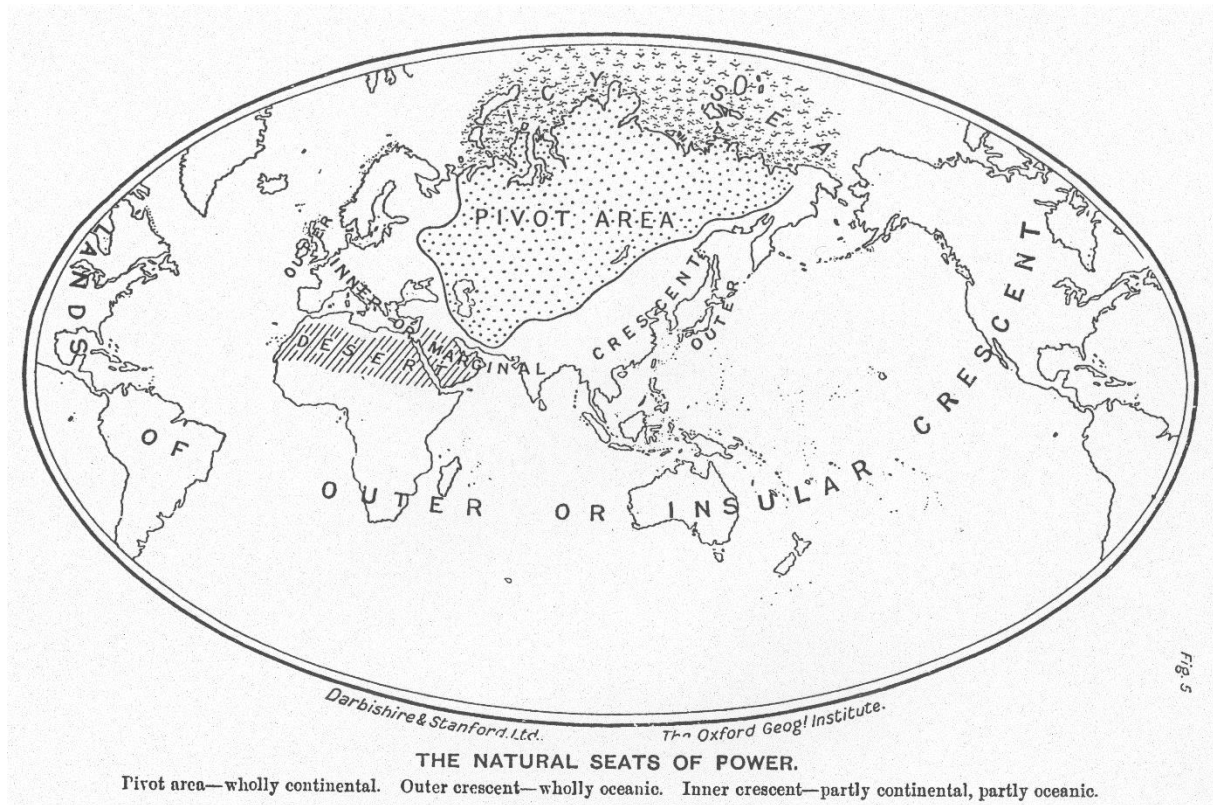
Bilaga (2) Socialdemokraterna (S) och Moderaternas (M) poster och antal ledamöter i Utrikesutskottet 1992–2015

1991–1994	S – Vice ordförandeposten (1) + 6 ledamöter, M – 3 ledamöter – av totalt 15 ledamöter
1994–1998	S – Ordförandeposten (1) + 7 ledamöter, M – Vice ordförandeposten (1) + 3 ledamöter – av totalt 17 ledamöter
1998–2002	S – Ordförandeposten (1) + 5 ledamöter, M – Vice ordförandeposten (1) + 3 ledamöter – av totalt 17 ledamöter
2002–2006	S – Ordförandeposten (1) + 7 ledamöter, M – Vice ordförandeposten (1) + 2 ledamöter – av totalt 17 ledamöter
2006–2010	S – Vice ordförandeposten (1) + 5 ledamöter, M – Ordförandeposten (1) + 4 ledamöter – av totalt 17 ledamöter
2010–2014	S – Vice ordförandeposten (1) + 5 ledamöter, M – Ordförandeposten (1) + 3 ledamöter – av totalt 17 ledamöter
2014–	S – Ordförandeposten (1) + 5 ledamöter, M – Vice ordförandeposten (1) + 3 ledamöter – av totalt 17 ledamöter

Källa: Fakta om Folkvalda 1992, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011 & Sveriges Riksdag - Utrikesutskottet 2015 Ledamöter.

Bilaga (3) Världsöns (Europa, Asien & Afrika) och världens uppdelning i *heartland theory*

Pivot Area – heartland zone

Källa: Mackinder 1904 s. 435.

Källförteckning

Allmän utrikespolitisk debatt 1992–2015

Riksdagstryck, *Protokoll 1991/92:70*, 26 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 1992/93:67*, 24 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 1993/94:65*, 23 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 1994/95:64*, 22 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 1995/96:55*, 14 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 1996/97:64*, 12 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 1997/98:65*, 11 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 1998/99:53*, 10 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 1999/00:63*, 9 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2000/01:62*, 7 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2001/02:68*, 13 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2002/03:56*, 12 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2003/04:67*, 11 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2004/05:72*, 9 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2005/06:73*, 15 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2006/07:60*, 14 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2007/08:63*, 13 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2008/09:72*, 18 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2009/10:76*, 17 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2010/11:60*, 16 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2011/12:70*, 15 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2012/13:64*, 13 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2013/14:70*, 19 februari, Stockholm: Riksdagen
Riksdagstryck, *Protokoll 2015/15:58*, 11 februari, Stockholm: Riksdagen

Litteraturförteckning

Agnew, John & Corbridge, Stuart (1995). *Mastering space: hegemony, territory and international political economy*. London: Routledge

Agnew, John (1998). *Geopolitics: re-visioning world politics*. New York: Routledge

Agnew, John (2002). *Making political geography*. London: Arnold

Agnew, John, Mitchell, Katharyne & Toal, Gerard (red.) (2008). *A companion to political geography*. Malden: Blackwell publishing

- Banchoff, Thomas (1999), "German Identity and European Integration", *European Journal of International Relations*, Vol. 5, No. 3, pp. 259–289
- Beckman, Ludvig (2005). *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santéru
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Bjereld, Ulf & Demker, Marie (1995). *Utrikespolitiken som slagfält: de svenska partierna och utrikesfrågorna*. Stockholm: Nerenius & Santérus
- Brzezinski, Zbigniew (1997). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. 1. ed. New York: Basic Books
- Brzezinski, Zbigniew (2004). *The choice: global domination or global leadership*. New York, N.Y.: Basic Books
- Brzezinski, Zbigniew (2012). *Strategic vision: America and the crisis of global power*. New York: Basic Books
- Cline, Ray S. (1980). *World power trends and U.S. foreign policy for the 1980s*. Boulder, Colo.: Westview P
- Cohen, Saul Bernard (2003). *Geopolitics of the world system / Saul Bernard Cohen*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers
- Dalby, Simon (2008). "Imperialism, Domination, Culture: The Continued Relevance of Critical Geopolitics", *Geopolitics*, 13:3, pp. 413–436
- Dittmer, Jason & Nicholas Gray (2010). "Popular Geopolitics 2.0: Towards New Methodologies of the Everyday", *Geography Compass*, 4/11, pp. 1664–1677
- Dodds, Klaus (2007). *Geopolitics: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Eriksson, Johan (2009). "Konstruktivism" i *Internationella relationer*, 2. uppl red Jakob Gustavsson & Jonas Tallberg, Lund: Studentlitteratur
- Fakta om folkvalda: riksdagen ... 1991/1994*. (1992). Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor
- Fakta om folkvalda: riksdagen ... 1994/1998*. (1995). Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor
- Fakta om folkvalda: riksdagen ... 1998/2002*. (1999). Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor
- Fakta om folkvalda: riksdagen ... 2002-2006*. (2003). Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor
- Fakta om folkvalda: riksdagen ... 2006-2010*. (2007). Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor
- Fakta om folkvalda: riksdagen ... 2010-2014*. (2011). Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor

- Flint, Colin (2011). *Introduction to geopolitics*. 2nd ed. London: Routledge
- Gray, Colin S. (1988). *The geopolitics of super power*. Lexington, Ky.: University Press of Kentucky
- Gustavsson, Jakob & Tallberg, Jonas (2009). ”Inledning” i *Internationella relationer*, 2. uppl red Jakob Gustavsson & Jonas Tallberg, Lund: Studentlitteratur
- Guzzini, Stefano (red.) (2012). *The return of geopolitics in Europe?: social mechanisms and foreign policy identity crises*. Cambridge: Cambridge University Press
- Hague, Rod, Harrop, Martin & Breslin, Shaun (2000). *Styrelseskick och politik*. Nora: Nya Doxa
- Hee, Ronald (1998). ”World Conquest: The Heartland Theory of Halford J. Mackinder”, *Pointer*, Vol. 24, No. 3
- Huntington, Samuel P. (1996). *The clash of civilizations and the remaking of world order*. London: Free Press
- Hägglman, Bertil (2009). *Geopolitik: en introduktion*. 1. uppl. Norsborg: Recito
- Kennedy, Paul M. (1988). *The rise and fall of the great powers: economic change and military conflict from 1500 to 2000*. New York, N.Y.: Random House
- Kjellén, Rudolf (1914). *Politiska essayer: studier till dagskrönikan (1907-1913)*. Stockholm: Hugo Gebers Förlag
- Kjellén, Rudolf (1916). *Politiska handböcker III: Staten som livsform*, Stockholm: Hugo Gebers Förlag
- Kjellén, Rudolf (1918). ”Undersökningar till politikens system I”, *Statsvetenskaplig tidskrift*. 21:sta årg. N:r 2, sid. 34–64
- Kjellén, Rudolf (1919a). ”Undersökningar till politikens system II”, *Statsvetenskaplig tidskrift*. 22:andra årg. N:r 3, sid. 3–21
- Kjellén, Rudolf (1919b). ”Undersökningar till politikens system”, *Statsvetenskaplig tidskrift*. 22:andra årg. N:r 4, sid. 19–36
- Kuus, Merje (2002). ”European Integration in Identity Narratives in Estonia: A Quest for Security”, *Journal of Peace Research*, Vol. 39, No. 1, pp. 91–108
- Kurki, Milja & Wight, Colin (2010). ”International Relations and Social Science” i *International relations theories: discipline and diversity*. 2. ed, red. Dunne, Timothy, Kurki, Milja & Smith, Steve, Oxford: Oxford University Press
- Mackinder J. Halford (1904). ”The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*. Vol. 23, No. 4, pp. 421–437
- Mackinder, Halford John (1942). *Democratic ideals and reality: a study in the politics of reconstruction*. New York: faber and faber
- Mörner, Magnus (1981). ”Komparation: att vidga historiska perspektiv”, *Scandia: tidskrift för historisk forskning*, Vol. 47, Nr. 2 pp. 225–237

- Nayar, Baldev Raj (2005). *The geopolitics of globalization: the consequences for development*. New Delhi: Oxford University Press
- Paasi, Anssi (1998). "Boundaries as social processes: Territoriality in the world of flows", *Geopolitics*, 3:1, pp. 69–88
- Putnam D. Robert (1988). "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of 'Two-Level Games'", *International Organization*, Vol. 42, No. 3, pp. 427–460
- Smith, Steve (2010). "Introduction" i *International relations theories: discipline and diversity*. 2. ed, red. Dunne, Timothy, Kurki, Milja & Smith, Steve, Oxford: Oxford University Press
- SFS (Svensk författningssamling) 2014:801, *Riksdagsordningen*
- Sveriges Riksdag (2015). *Talarlista 1992–2015*
- Tammen, Ronald L. (2000). *Power transitions: strategies for the 21st century*. New York: Chatham House Publishers
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten (2007). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Thermænius, Edvard (1937). *Geopolitik och politisk geografi*. Lund: Håkan Ohlssons Boktryckeri
- Tosh, John (2011). *Historisk teori och metod*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Wilkinson, Spencer, Thomas Holdich, Mr. Amery, Mr. Hogarth and H. J. Mackinder (1904). "The Geographical Pivot of History: Discussion", *The Geographical Journal*. Vol. 23, No. 4, pp. 437–444
- Zellen, Barry Scott (2013). *The Fast-Changing Arctic* [Elektronisk resurs]. University of Calgary Press
- Ó Tuathail, Gearóid (1996). *Critical geopolitics: the politics of writing global space*. London: Routledge
- Ó Tuathail, Gearóid & Dalby, Simon (red.) (1998). *Rethinking geopolitics*. New York: Routledge

World Wide Web

Regeringskansliet –

- Utrikesdepartementet (2015). *Ansvarsområden*, <http://www.regeringen.se/sb/d/4192>, hämtad 2015-04-09
- Utrikesdepartementet (2015). *Utrikes- och säkerhetspolitik*, <http://www.regeringen.se/sb/d/1991>, hämtad 2015-04-09
- Utrikesdepartementet (2015). *Utrikesdeklarationen 2015*, <http://www.regeringen.se/sb/d/10229>, hämtad 2015-04-09

Sveriges Riksdag –

- Så funkar riksdagen (2015). *Ledamöter och tjänstemän*, <http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Sa-arbetar-utskotten/Ledamoter-och-tjansteman/>, hämtad 2015-04-21

Så funkar riksdagen (2015). *Så arbetar utskotten*, <http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Sa-arbetar-utskotten/>, hämtad 2015-04-21

Utrikesutskottet (2015). *Ledamöter*, <http://www.riksdagen.se/sv/Utskott-EU-namnd/Utrikesutskottet/Ledamoter/>, hämtad 2015-05-06

Utskotten & EU-nämnden (2015). *Utrikesutskottet*, <http://www.riksdagen.se/sv/Utskott-EU-namnd/Utrikesutskottet/>, hämtad 2015-05-04